

ДЕРЖАВНИЦЬКА

ДУМКА

Бут.

I

КВАРТАЛЬНИК

---

1 9 5 1

З М І С Т

	стор.
Наші завдання -----	4
Б. Кравців: Кальниш на Соловках — вірш -----	6
Євангеліє Українського Народу -----	7
Неоцінима втрата — Пам'яті Д. Дорошенка -----	11
М. Базілевський: Гетьманський Рух, його засади і мета -----	14
В. Липинський: Про патріотизм і шовінізм (з неоголош. листа) -----	49
Я обирав Гетьмана України в 1918 році (інтерв'ю з хліборобом П. Гергелем) -----	51
С. Л.: Історичні паралелі -----	55
А. М. Андрієвський: Др. О. Назарук -----	60
М. Д.: Чотири з'їзди -----	64

Обкладинка і заставки артиста-малювача М. Бутовича

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

Річна передплата в ЗДА -----	\$2.00
Піврічна -----	1,25
Поодинокое число -----	0,50

Передплата поза межами ЗДА в краєвій валюті за існуючим курсом.

Редактор: С. Ледянський. Видавництво: „Державницька Думка“.

Адреса Редакції й Адміністрації:

“Derszavnytska Dumka”, 1740 N. 7th St. Philadelphia 22, Pa. U.S.A.

Ціна примірника — 50 центів

ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА

КВАРТАЛЬНИК
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ,
КУЛЬТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

Ч. 1

1951
ВИДАВНИЦТВО «ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА»
ФИЛАДЕЛФІЯ, ПА.

*Вірю в Месію України, що об'явиться
творчим поривом Духа, зусиллям волі, запалом любови ...*

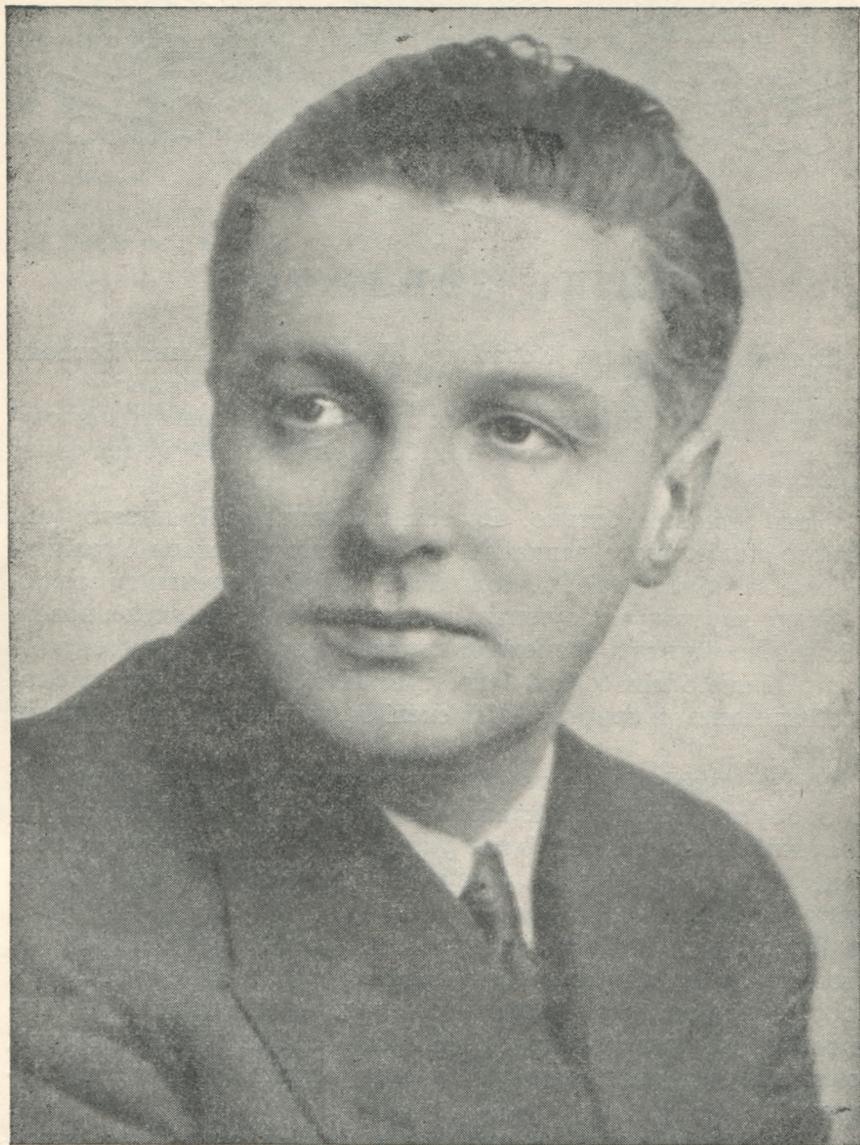
*Вірю в Справи нашої Правду та перемогу,
у визволення Отчизни, яке в серцях наших народиться ...*

*Вірю в долі нашої путь тернисту, в братньої
крови обфіру, в Землі страду, в її думи великої жниво ...*

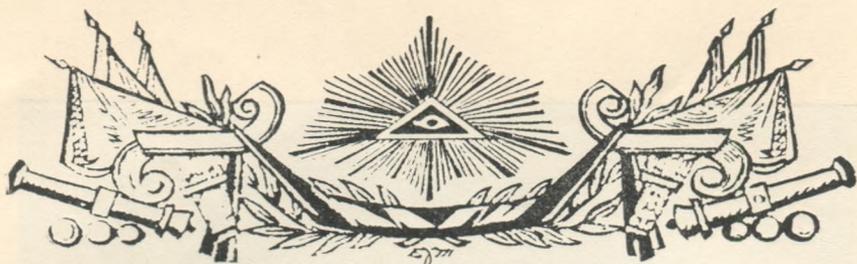
Вірю нині і повсевічно в переможну жертву Хреста ...

... А по вірі нашій нехай станеться нам ...

А. Монтрезор — „Дума про Україну”

ЯВП Гетьманич ДАНИЛО
Перший Правний Наступник в Роді Скоропадських,
Верховний Керманіч Гетьманського Руху і
Почесний Голова Союзу Українців у Великій Британії.

Наші завдання

Від часу постанови Козацької Держави Гетьмана Богдана Хмельницького і до сьогодні ми не маємо своєї держави.

Були спроби живих і сильних духом ту державність відвоювати, але . . . падали ті орли під безмірно важким і незвиклим тягарем.

Наш духовий батько, Вячеслав Липинський, писав: “так тяжкого політичного завдання, як здобуття Держави Української, нема на цілім світі. . . Коли б ВСІ українці бачили ту страшну скелю, яку хочуть зрушити, то зрозуміли б, що зденервовання їх всіх впливає з безмежної трудности завдання. А зрозумівши це, менше б між собою бешкетували, тісніше б в одну громаду об’єднались і природу цієї скелі постарались усіма силами пізнати”.

Не всі українці бачать ту страшну скелю. Декому здається, що здобуття Держави Української прийде надто просто: буде повалений большевизм, зідхне український нарід вільно, а тоді почне будувати свою державу, як селянин у своєму дворі будувє хату.

Але в тім то й річ, що з того моменту, як спадають зовнішні ланцюги, що сковували нарід в імперію білого чи червоного кольору, — він, той нарід, опинившись у відносній волі, сам не може собі дати ради і в міжособній гризні доводить себе до того, що тільки під стать прийти сильному чужинцеві і всіх “помирить”.

“Дерево без кори” — так назвав Україну один поет багато років тому.

З нутра нації ввесь час виділяються нові, сильні, войовничі, здатні до захисту її сили. Але, бувши такими, як сказано вище,

вони всю свою енергію зуживають не на добро, а на зло. Вони борються між собою, замість, об'єднавшись біля одної сталої незмінної (монархічної) влади — стати муром на захист своєї батьківщини.

З того виходить, що найкраща, найцінніша кров виливається без пуття, а те, що залишається, таке безсиле і анемічне, що вартости жадної не має.

Безсила, незахищена власною твердою корою, вічно гниюча аморфна “етнографічна” маса тільки й здатна на те, щоб належати комусь, але не самому собі.

Які страшні і які правдиві слова!

Але про цей жах і про цю правду чомусь більшість наших людей пера не вважають обов'язком писати.

Ось цьому завданню, правдивій інформації свого народу про причини його бездержавности, має служити кварталник “Державницька Думка”.

Для людей неупереджених, для людей, що добросумлінно студіювали хід історичних подій за останніх три-чотири десятки літ, зокрема на Українській Землі, ясно, що причини, чому не постала Українська Держава в 1917 році, лежать не в чужинцях, а в нас самих.

Хто уважно перечитає I і II томи Історії України Дмитра Дорошенка, присвячені 1917 і 1918 рокам, де представлені не тільки міркування історика з приводу тих чи тих подій, а неведена сила джерельного матеріалу, ріжоманітних відозв того часу, актів, заяв, протоколів, звітів і т.п., той неминуче прийде до висновку: наші люди сами завалили свою державність.

Знов же Вячеслав Липинський на підставі студій так історичного минулого України, як і інших країн світу, приходять до твердого висовку: **ми нація не поневолена — ми нація недержавна**. Хвороба недержавности має своє джерело не в причинах зовнішніх, а виключно в причинах внутрішніх.

Але — чи є лік на цю хворобу? Так, є.

Виходячи з науки Вячеслава Липинського, “Державицька Думка” ставить своїм завданням в ясній і приступній для читачів формі цю проблему на своїх сторінках висвітлювати.

Людина не “бог”, але і не мавпа. Ми не можемо творити світа, але світ, який од Бога-Творця маємо, можемо досконалити.

Ліпші політичні методи організації нас самих це не чудеса, а тільки засіб до нашого удосконалення.

І при виборі ліпших метод і їх здійсненні найбільше нам допоможе віра в Бога і любов до наших українських людей, **таких як вони є**, а не таких, якими ми хотіли б, щоб вони були.

Це також з багатої скарбниці Вячеслава Липинського.

А взагалі все цінне з духового скарбу наших людей на вигнанні, як рівно ж найцінніше, бо оперте на вірі і традиціоналізмі, зі скарбу інших народів світу — з культури, науки, літератури, мистецтва і громадського життя — знайде своє місце на сторінках нового квартальника державницької ідеології — “Державницька Думка”.

Боже, допоможи!

Редакція.

Богдан Кравців

КАЛЬНИШ НА СОЛОВКАХ

Петро Кальниш — останній кошовий Січі — цокотів чотками в самотньому затворі Соловецького монастиря: двадцять сім років пряв старий степові думи, дивився на свій край аж з Білого моря...

Юрій Яновський: Чотири шаблі

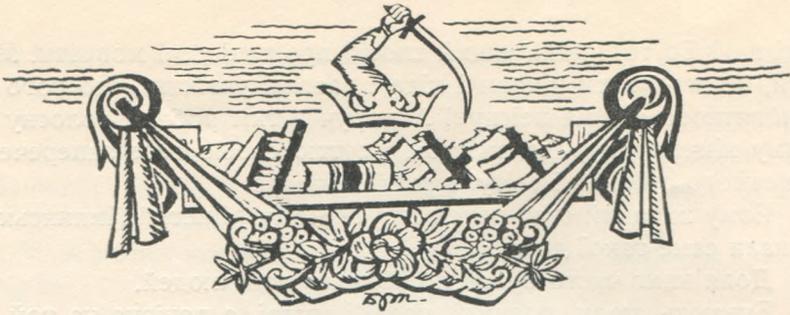
Укинутий у тьму вологу ями,
в пустелі Соловецькій льодовій,
стояв Кальниш — останній кошовий
козацької свободи. Дні — літами,

віками — роки йшли. Холодні злами
тривога самотніх, бур і сніговий
морозом крили запал степовий,
шалену думу вольної нестями.

Тривав незламний, лихом непойнятий,
так років двадцять сім. Осліп лиш з болю,
вбачавши ясно у століть імлі,

як день-крізь-день в цю пустку будуть гнати,
унівець зводити, корити волю
синів його далекої землі.

Євангеліє українського народу

У митрополита Андрея Шептицького поруч з Євангелією на його письмовому столі завжди можна було бачити книгу Вячеслава Липинського — “Листи до братів-хліборобів”.

Сьогочасному та й наступним поколінням не треба доводити, ким був Владика для народу українського, так само, як не треба доводити, чим було і є Христове Євангеліє для всього людства.

Але чим були і є для українців “Листи до братів-хліборобів”?

Чому про них 99% народу нашого нічого не знає?

Чому з поміж так званої інтелігенції нашої одна частина спалила б цю книгу на вогні, як свого часу фанатиками сліпої віри був спалений Джордано Бруно, а друга частина з мотивів тактичних удає, що про неї нічого не знає? Але і фанатики своєї “віри”, і бізнесмени духа однаково про неї мовчать, мов у рот води набрали!

О, тепер, після того, як на одній шостій земної кулі запроваджено т. зв. “практичний соціалізм” — ми знаємо, що це значить!

За методою сучасних большевицьких можновладців, дискутувати про щось для тебе неприйнятне, заперечувати його науково, логічно чи практично — то значить будити до нього увагу зокрема тих, що мають здатність мислити, аналізувати і складати про кожную річ **свою** особисту думку! Ну, а коли нема жодної гарантії, що та думка буде повністю по твоїй стороні, то

тоді що? То тоді найкращий спосіб про такі речі мовчати. Мовчати, не згадувати ніколи і ніде і взагалі **уважати**, що того неприйнятнoго явища неіснує! А поруч з тим робити голосну рекламу нікчемному, що змістом і суттю своєю несе заперечення так самого себе, як і світу, в який попадає.

Чому ж такий стан речей існує? Чому “Листи” Липинського зазнали саме такої долі?

Доля книг часто буває подібна до долі людей.

Бувають люди, розумні, чесні і мудрі, а панівна на той час громада в особі її “авторитетів” їх ненавидить. Чому? Бо “авторитетам” бракує тих рис, які мають ці привабливі люди. Вони не вкладаються в стандарт, що на той час панує і тому горе їм... Або станьте такими як ми, кажуть їм загальнопризнані “авторитети”, або . . . мусите вмерти, якщо не фізично, то в забутті, як лишні, непотрібні, позасучасні, антинародні і тому подібне.

“Листи” Липинського — книга найвірнішого лицаря християнської, державно-монархічної України.

Але чи з’явилася вона в добрий час? Чи готовий ґрунт для засіву зерен її ідеї? Ні.

25 літ, від часу появи цієї книги і посьогодні, коли одні “всім серцем і розумом шукають такого Слова-Духа українського і такого методу організації державно-творчих сил, від яких могла б зачатись реальна Українська Держава”... то другі, посідаючи майже всю пресу українську своїм пером все те підтинають.

25 літ, як “Листи” появилися на світ...

За 25 літ так звана офіційна преса наша не написала про них і 25 чесних заміток! За те сотні тисяч і десятки тисяч брошур, “наукових” праць і розвідок написано про ідеологію, від визнання якої як українського символу віри ми маємо сьогодні такий пишний овоч!

Що панує в нашому еміграційному суспільстві: Єдність? Згода? Взаємозрозуміння? Якою є українська церква? Яка преса? Яка мораль?

А це ж речі, що готовими з неба не впали! Вони **наслідки і плоди** того, що “старші”, “розумніші”, “вчені” насадили!

— 0 —

Гетьман Павло в своїй Державі просив “сіль землі” — інтелігенцію нашу — допомогти йому. Почекати з реформами до часу, поки унутрішньо і зовнішньо станемо на ноги. Дбав з перших днів, щоб була міцна Церква, організоване військо, щоб поля засівались, фабрики працювали, щоб закордоном скрізь

були наші послы, щоб була наша цінна валюта . . . щоб в народі шанували закон і порядок: — Це можна, а цього не можна...

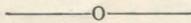
Ось про ці речі просив Гетьман України нашу інтелігенцію.

Більшість з них дала йому слово співпрацювати лояльно. А вийшовши за поріг гетьманського палацу, сміялася з його просьб і своїх обіцянок...

Чи ж могло постати щось путне з такого співжиття і такого довір'я?

Ні. Тільки те, що маємо тепер.

Все те, що маємо тепер серед нас, повторюємо, не впало готовим з неба. Всі оті розколи, зради, братовбивства, двоподіли по всіх можливих і неможливих лініях — все це наслідок тої духової їжі, якою офіційна українська преса годувала своїх читачів останнє чверть століття!

Сьогодні частина тих, що валили діло Гетьмана Павла, а Ідею Вячеслава Липинського замовчували або звали провансальством — не живе. Одних замордувала Москва, других Варшава, треті померли своєю смертю.

Але значна частина тих, що їх Великий Ідеолог новітнього Гетьманства назвав дуже негарним словом — ще живе. І вони, виростивши собі за 25 літ підпомічників, з таким же успіхом живляться з нашої біди, як і 25 років тому. От чому час, коли в кожній українській родині “Листи” Липинського повинні бути поруч Євангелія на найпочеснішому місці — ще не прийшов.

Про те, що так буде і довго так буде, сам Автор знав і про це пророче писав:

. . . “Не роблю собі ілюзій, щоб ці заклики (то б то заклики шанувати віру, традицію, правопорядок і ідею гетьманську нашу, — Ред.) і перестороги (то б то перестороги перед духовою отаманією, гуляй-полем і ідейним анархізмом, — Ред.) були вислухані зараз тими, до кого адресовані мої “Листи”.

Знаю, що тепер одні не прочитають цієї книги, бо . . . ще не знають української мови, хоч можуть зрозуміти зміст; а другі, бо . . . знають тільки українську мову, але не в стані зрозуміти змісту.

Вірю, що прийде час, коли одні навчаться мови, а другі під впливом кількох ще добрих “диктаторських” і “республіканських” прочуханів навчаться розуміти її Гетьманський монархічно-клясократичний зміст”.

І ми віримо в це!

З болем серця і глибоким смутком у душі ділюся з усіма гетьманцями та прихильниками Гетьманського Руху і з усім українським громадянством сумною вісткою:

НЕ СТАЛО МІЖ ЖИВИМИ

Проф. Дмитра Івановича Дорошенка

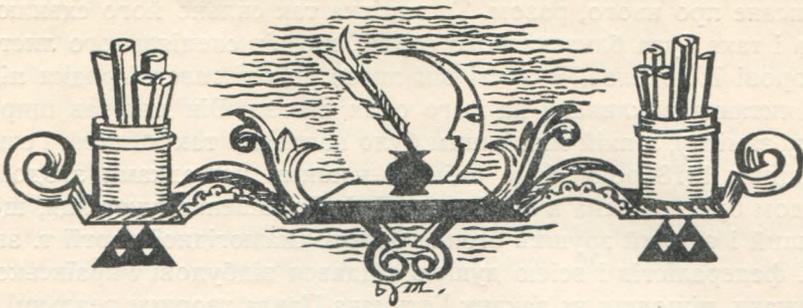
Не стало одного з когорти незломних, Того, що невтомно, як міністер Закордонних Справ Української Гетьманської Держави, боровся за кращу долю і соборність Землі Української; Того, що на еміграції, як близький співробітник Покійного Мого Батька і В. Липинського, був одним з піонерів відродженого Гетьманського Руху; не стало автора по-державницькому написаної Великої Історії України; не стало вченого світової слави, який так високо ніс у світ прапор української науки; не стало Того, що горів любов'ю до України і все життя присвятив їй.

Разом з усім українським громадянством схиляю голову перед ще свіжою могилою дорогого Покійника і висловлюю своє глибоке співчуття Його Дружині.

Втрата її — втрата цілої України.

Лондон, 25. 3. 1951.

ДАНИЛО СКОРОПАДСЬКИЙ

Неоцініма втрата

Світлий пам'яті великого громадянина-державника
Проф. Дмитра Дорошенка

Телеграф приніс приголомшуючу вістку: помер проф. Дмитро Дорошенко. Помер тоді, як може найбільше був потрібен українцям, на чужині суцям. Потрібен не тому, що в його особі сучасна українська історична наука втратила свого корифея, а тому, що в цій людині ділив долю українського політичного емігранта найавторитетніший представник громадсько-політичного життя України останніх п'ятидесяти літ!

Всі важливіші прояви українського національно-політичного життя в найдальших закутках нашої Батьківщини за останніх 50 літ відбувалися за його активної участі. З композитором Лисенком, поетом Франком, істориком Грушевським, політиком-самостійником Міхновським, державником Липинським, просвітником Грінченком і десятками інших видатних постатей української політики, науки, мистецтва і громадського життя він працював разом в ім'я славної і величної будови, що ім'я їй Українська держава.

У недавно відсвяткований 50-ти літній ювілей його діяльності, що відгомонам пройшов через увесь світ по цей бік залізної заслони, найбільше наголошувалося було його наукову працю, відзначалося і підкреслювалося в першу чергу його працю як культурно-наукового діяча, в той час, як його політично-громадська праця, праця гетьманця-державника — все відслонювалося в бік. І це була велика кривда славному Ювілянтові!

Серед потоку статей в газетах і журналах, присвячених його діяльності, одна невелика замітка, в якій підкреслювалося

його праця на посту міністра закордонних справ Української Держави у 1918 році, більше важила для нього, ніж все інше, написане про нього, разом. Та замітка так сильно його схвилювала і така була близька його серцю, що він спеціального листа авторові її прислав. В листі він писав, що ті газетні рядки під час читання викликали на його очах сльози. Він дякував щиро за ту замітку, в якій між іншим було написано так: “Епоха Гетьманщини 1918 року буде оцінена нашими нащадками згодом. Згодом буде оцінена в ній і роля Д. І. Дорошенка, українця, що перший і єдиний зрушив стояче болото жалюгідної партії т. зв. соц. федералістів і всією душею віддався відбудові Української Держави, пішовши на заклик Гетьмана Павла творити реальну, а не маніловську Україну. Він перший і єдиний встояв на своєму посту аж до останку, не зважаючи на бруд, підступ, брехню і повокації у відношенні до новоствореної несоціалістичної Української Держави...”

Як вчений-історик, Дмитро Дорошенко вже цілком аформився тоді, коли стало ясно, що з політично-самостійницькими змаганнями, покінчено. Що робити? Чим довести відданість народові, з якого вийшов? І 30 років еміграційного життя віддає він безнастанній науковій праці на полі теж важному — в боротьбі за ту саму Українську Державу — а саме на полі історії свого народу.

На цьому місці треба підкреслити, що серед усіх історичних праць Д. Дорошенка — найважливіша, що її залишив Покійний вчений сучасникам, є двохтомова Історія України рр. 1917—1923, що малює найближчий період змагань за українську державність 1917-1918 рр. Без “Історії України” Д. Дорошенка цей період змагань нашого недалекого минулого був би темною плямою для сучасників і наступних поколінь. А поміж двох років особливо історія 1918 року, Історія Гетьманської Держави, завдяки нечесним, пристрасним і одностороннім наświetленням “істориків” соціалістичного і комуністичного таборів є дуже цінною і незрівняно важливою.

Якщо Бог не судив Україні воскреснути в останніх змаганнях, свідками яких ми є, якщо змаг, що постане між коаліцією держав Заходу і ЗДА зі східнім колосом не принесе воскресіння і перемоги Україні, то в другій історичній руїні “Історія України” Д. Дорошенка буде другою “Історією Русів”, особливо ж її II том, присвячений Гетьманській Державі 1918 року! Після “Листів до братів хліборобів” В. Липинського — це єдина книга, в якій

правда українська, писана кров'ю серця патріота-державника, доведена до вершка.

Гетьманці-державники горді з постати Дмитра Дорошенка, безкомпромісного державника, який, не зважаючи а особисті кривди, все залишався ідейним борцем за Гетьманську Ідею аж до останніх днів свого життя.

Один з соціалістуючих авторів ювілейної статті проф. Дмитра Дорошенка таке написав рік тому: "Дмитро Іванович є прихильником Гетьманського руху, що в певній мірі відбилося й на його наукових працях, та . . . добре, якби ми мали побільше таких гетьманів-державників, що прекрасно працюють з суспільством".

Отже дві кривди оцими рядками заподіяв ювілянтові "доброзичливий—" соціалістуючий автор. Перша кривда та, що якісь особливі гетьманські впливи відбилися на наукових працях Дорошенка. . . . Надто чесним в науковій праці був цей великий учений, щоб якісь гетьманські тенденції відбивати в своїх історичних працях. Друга кривда це камінь в лави гетьманців-державників, що наче б вони не співпрацюють з усім суспільством, коли ясно було славному патріотові Д. Дорошенкові, що справа не в гетьманцях, що нема одностайної співпраці, а в комусь іншому, в тому, хто ту співпрацю завалив тридцять років тому!

Проте попри всі ці образи, змушену прихильність до наукової величі (бо тієї величі ніяк і нічим було заперечити!) з боку духових кастратів — він, виключної інтелігенції людина, співпрацював з ними усіма!

Обистий чар і виключні прикмети Дмитра Дорошенка — людини — це тема окремої статті. Істино великої шкалі християнин, посідовник в слові і ділі науки Христа був патріот-державник Дмитро Дорошенко. Недарма він так пильно студіював і такі прекрасні зразки наукових праць дав з історії Української Церкви! Усією своєю поведінкою, усім своїм непотворами злу, він наче б приклад показував українцям тяжкої і трагічної долі на вигнанні. Схаменіться, будьте люди! Не впирайтесь в свої "віри" і ідейки. Адже за нашим кожного зокрема маленьким особистим "я" стоїть щось незмірно величніше і триваліше в історії і вічності: ним є ціла Україна з її віковичною трагедією бездержавности!

І таким зразковим християнином, людиною виключних особистих прикмет, він зійшов у могилу. Чи стане його постать і його праця на майбутнє зразком і наукою багатьом з поміж тих, що живуть серед нас і не розуміють нас?

М. Базілевський

Гетьманський рух, його засади і мета

ЗА ХРИСТИЯНСЬКУ МОРАЛЬ — ПРОТИ МАТЕРІЯЛІСТИЧНОГО СВИТОГЛЯДУ

Перед українським народом, як і перед іншими поневоленими народами, стоїть завдання не лише повалення большевизму, а й розбудови після його упадку нових політичних форм, а між ними і організації на нашому терені Української Держави.

Щодо цього то наша українська проблема дещо відмінна від інших поневолених народів; вона визначається нашим центральним положенням на Сході Європи та нашою приналежністю до середземноморського басейну, який тепер перебуває в фазі політичної активізації. Через те за український терен боротьба буде жорстока і уперта.

Наше положення на Сході Європи відкриває перед Україною перспективу після повалення большевизму та ослаблення Росії, бути організатором цього терену, як колись за Княжої Доби, і ставить її уже сьогодні на чолі боротьби поневолених народів за свою волю. І ця роля України визначається не лише зовнішніми факторами, але і завзятістю українського народу, його героїчною безкомпромісовою боротьбою проти большевизму, що в сучасну добу породила Українську Повстанчу Армію.

Тому не диво, що серед української політичної еміграції, як зрештою і серед еміграції інших народів, бувають деструктивні сили, що поборюють в першу чергу спроби організації цієї еміграції, або корисні і здорові форми цієї організації підмінюють різними псевдо-творами. Основне джерело цієї деструктивної сили перебуває поза українською громадою і коли вона інколи досить успішно поборює нас зсередини, то тільки тому, що се-

ред нас самих знаходить собі несвідомого союзника в особі українських руїницьких елементів.

Цей сумний факт накладає обов'язок на наш політичний об'єднаний одним християнським світоглядом актив, бути дисциплінованими і чуйними та з почуттям великої відповідальності підходити до питання боротьби за Українську Справу та організацію Української Держави. В цій боротьбі наші християнські засади, виявлені в громадських чеснотах, будуть нам тим непомильним дороговказом, що недопустить заблукати на манівці та завжди допоможе розпізнати дії чинників ворожих українській справі.

Воєнна наука вчить, що першою умовою успішної боротьби, першим завданням бійця є правильно і точно визначити ворога. І коли ми глибше заглянемо в причини сучасного трагічного стану людства взагалі і нашої Батьківщини зокрема, то неминуче прийдемо до висновку, що причина цьому не лише большевизм, який є найбільш консеквентним і найліпше організованим запереченням Українські Державности, а взагалі **матеріалістичний світогляд**, з якого виріс не лише большевизм, а й ті суспільно-політичні формації, що заперечують християнські засади, як основу політичного буття народу. Це і є ворог. Чи це є ворог свідомий чи несвідомий не є суттєвим і справи не міняє.

І тут не може бути жодного компромісу, жодного огляду на національне забарвлення таких формацій. Досвід нашої вільної боротьби та досвід націонал-комунізму довів, що матеріалістичні ідеї протидіють християнським ідеям національної свободи, викликають духове роздвоєння провідної верстви народу і як логічний наслідок цього — його заломання та програш цілої справи. Наші деякі діячі революційної доби, що постійно хитались між большевизмом і державно-національною ідеєю, а пізніше такі особи, як Хвильовий, Скрипник, Шумський і інші українці-комуністи цьому доказ. І коли ми це знаємо з власного досвіду то нема логічних підстав розглядати ці формації, що вирости так як і большевизм на матеріалістичному світогляді, за такі, що можуть бути творчими в ділі Української державности, а навпаки розглядати їх в **силу їх же природи як ворожі цій державності**.

І це питання треба розв'язати раз назавжди ясно і виразно, щоб в майбутньому уникнути зайвої витрати національної енергії на нове шукання шляхів та повторення помилок минулого.

Ми надаємо особливе значення моральній та ідейній стороні справи боротьби з большевизмом більше навіть, ніж організації матеріальної сили для його поборювання. Рішальним для Української державности буде те, з якими ідеями ми підемо проти ворога. І коли ці ідеї будуть **матеріалістичні**, то ми ніколи большевиків не переможемо і України не збудуємо, бо ці ідеї уже здійснились на нашій землі якраз в большевизмі й утворили той стан, що сьогодні там є.

Лише на базі **християнської моралі**, що спокон віків є єдиним джерелом творчих сил людини, джерелом свободи і братньої любови, є ідейним ґрунтом для існування незалежних політичних і національних організацій, можна успішно вести визвольну боротьбу проти большевизму та його ідейної бази — **матеріалістичного світогляду, а також творити Українську Державу.**

На цих засадах Гетьманці Державники ось уже 30 років ведуть безкомпромісову і послідовну боротьбу за визволення України та створення Української Держави.

ДО ДЖЕРЕЛ ГЕТЬМАНСЬКОГО РУХУ

Сучасний Гетьманський Рух, організований тепер в Європі в Союзі Гетьманців Державників, або скорочено СГД, а в Америці в Гетьманській Організації виступив на українську політичну арену, як продовження змагань українських консервативних сил за Українську Суверенну Соборну Гетьманську Державу.

Досвід 1918 року, коли така держава існувала в Україні вісім місяців, довів не лише можливість існування на українській землі Української Гетьманської Держави, а й показав ті громадські сили, які в гетьманській державі діяли, а також моральні, національні і соціально-господарські надбання українського народу, що ними ці сили диспонували.

Цей досвід поклав в основу науки про Державу наш духовий батько Вячеслав Липинський.

Він не тільки першим став біля Гетьмана, як практичний політик і організатор, коли Гетьман виявив волю і на чужині продовжувати боротьбу за українську справу та заклав основи гетьманської організації, але й дав гетьманському рухові ідеологію, в якій показав дійсний шлях в Українську Державу. Свою ідеологію побудував на досвіді нашої політичної минувшини, минувшини інших народів та на вивченні українських і чужих

сил, що виявили себе на нашій землі під час визвольних змагань 1917-20 років.

Липинський геніяльно і відважно проаналізував нашу мивушину і зробив правдиві висновки з політичних і соціальних процесів, що в давні і ближчі часи відбувались на українській землі — вікових надбань недержавної, але живої нації, що тяжкою марою налягають на дослідника, душать його страшними протиріччями, затемнюють правду підкупною романтикою, захоплюють посвятою і клясичним героїзмом поруч з яким, в супроводі незрівняного заломлення, іде страшне діло руїни.

Липинський зумів віднайти в цих процесах творчі ідеї, визначив їх вагу для нашого державного будівництва і віддав їх українському народові для науки в своїх “Листах”.

Крім того він довів, що ці ідеї вічні, що міняються лише їхні форми та назви, які вони приймають в реальну життя в залежності від духу епохи та соціальної структури суспільства. Цим він вніс повну ясність в мінливі суспільні процеси українського життя і дав можливість практичному політикови використовувати ці ідеї як сталий державно-творчий чинник. Клясократичний метод організації суспільства та національної провідної верстви, природне стремління суспільного організму до функціонального і квалітативного розподілу, значення відчуття територіяльної спільноти, як постійного і вирішального чинника формування державних новотворів, — діятимуть так довго, як довго існуватиме вільне громадсько-політичне і господарське життя.

Такі були загально-ідейні підвалини Гетьманського Руху, що на вигнанню почав своє відродження та вбрався в певні організаційні форми.

Першою Гетьманською організацією був “Український Союз Хліборобів Державників”, який заклав на терені Європи в роках 1924-1925 допоміжні Гетьманські організації. Це були: “Український Стяг”, “Союз Хліборобів”, та “Союз Галицької Гетьманської Молоді”.

Основоположниками УСХД були: В. Липинський, граф А. Монтрезор, М. Кочубей, С. Шемет, Сава Криlach (Седлецький), О. Скоропис-Йолтуховський, М. Тимофіїв, В. Леонтович та о. Гоголь-Яновський. Цей останний був відряджений в Україну для організації Союзу, де і загинув під час ліквідації Союзу Визволення України.

В той-же час в осени 1924 року в ЗДА і Канаді др. Осип На-

зарук організував Гетьманську "Січ", а Орест Жеребко видав "Листи до Братів Хліборобів" В. Липинського.

В Галичині поборниками Гетьманської Ідеї були проф. С. Томашівський, відомий історик, та той-же др. О. Назарук, що із-за Океану повернувся до краю. Владика Митрополит граф Андрій Шептицький із самого початку відродження Гетьманської організації на вигнання і до самої своєї смерті підтримував Гетьмана. В одному із своїх листів десь в році 1926 Він писав до Гетьмана: "Нехай Боже благословіння буде на Вас і на тому Ділі, що Ви його очолюєте".

В роках тридцятих до Гетьманського Руху приєднався та склав присягу Начальний Вождь Галицької Армії, генерал Тарнавський, а з ним багато старшин.

Гетьманський Рух одразу став на твердий ґрунт і знайшов широкий відгомін в краю, за океаном і на еміграції. До нього почали горнутись люди і лише з волі Липинського сталось так, що вже на своїх початках він не набрав масового характеру. Липинський тоді вважав несвоєчасним творення масових політичних організацій і віддавав перевагу якісному доборові, тому особисто і дуже суворо доглядав за підбором людей. Пізніше ті патріотичні і активні елементи, що шукали нових шляхів, шукали виходу із сліпої вулички, у яку запровадили нашу визвольну справу представники модних течій і партій і не знайшли собі місця в гетьманському русі, організували націоналістичний рух, що якраз тоді постав під ідейним впливом Д. Донцова. Доля хотіла, щоб українська державна ідея до свого здійснення пішла двома шляхами.

Гетьманська ідея все розросталась і міцніла. Допоміжні організації для виховання молоді силою обставин перетворились в самостійні політичні чинники. Щоб уникнути розпорошення сил та досягти найбільшої їх кординації, виникла потреба уніфікації цілого гетьманського руху або в Українському Союзі Хліборобів Державників, або утворити нове гетьманське об'єднане політичне тіло. Тому що статут УСГД був мало еластичним для такої реорганізації, було вирішено всі гетьманські організації об'єднати в новій політичній формації, що дістала назву Союз Гетьманців Державників. УСХД перестав існувати, його члени влились в СГД, який перебрав на себе функції свого попередника. Сьогодні СГД, як колись УСХД, творить ідейний ґрунт цілого Гетьманського Руху та є його духовою базою. Така історія Гетьманського Руху.

ЧОГО ПРАГНЕ ГЕТЬМАНСЬКИЙ РУХ?

Серед українського громадянства систематично шириться злочинна поголоска, що нібито Гетьманський Рух об'єднує в собі людей, які намагаються повернути колесо історії назад, хочуть завести в Україні панування чорної реакції, повернути поміщикам землю і т. ін.

Нісенітність цих тверджень аж надто очевидна. Вона заперчується ідеологією і практикою Гетьманського Руху ось уже протягом 30 років. Таку опінію Г.Р. витворює ворожа чужонаціональна пропаганда, що підсичується українськими людьми, прибічниками хаосу і самсобіпанства, яким Гетьманщина 1918 р. стала була поперек дороги і які, природня річ, бояться її повернення. До цих людей зайво промовляти.

Але є чесні українські патріоти, які необізнані з ідеями Г.Р. Вони боліють за долю українського народу, але неправильно розуміють причини нашої трагедії, бо романтика боротьби заважає їм прийти до правдивих, логічних, побудованих на фактах висновків. Романтика “Крут”, “Базару”, “Зимового Походу”, боротьба УПА і цілої цієї доби, повної героїзму і самопросвяти — чину українській збройних сил і українського села, що ось уже 30 років кладуть окупантові залежно від обставин, то активний то пасивний спротив, не дає змоги цим патріотам сміло подивитись страшній правді у вічі та відмежувати рішуче чин українських героїв від чину українських руїників, що допомогли вільно чи не вільно московським комуністам заволодити Україною. Це вони, прикриваючись авторитетом українських героїв, стоять на перешкоді ревізії політичних ідей, це вони, руїники, злобно плюгавлять творчі думки і лицарську тактику Гетьманського Руху.

Від отих необізнаних патріотів доводиться не раз чути, що у Гетьманців, мовляв, ідея дуже добра, але немає ніякої реальної програми.

Відповідаючи на такі закиди, твердимо, що різні так звані “реальні” програми” розбудовані на еміграції, є і завжди будуть проектами, що висять в повітрі, проектами, відірваними від життя, нереальними.

Більше того, де-які партійні програми ми вважаємо небезпечною ілюзією, розрахованою на наївність політичного простака та недосвідченість ширшого суспільства, і то з тієї простої причини, що ми, українська політична еміграція, не маємо де

реалізувати свої програми, бо наша Батьківщина окупована ворогом. Обставини ж господарські, політичні і соціальні на нашій Батьківщині, як і скрізь, з часом міняються і то досить різко; тому невідомо, які вони будуть на той час, коли ми повернемось додому.

Тому замість відірваних від життя програм Гетьманський Рух посідає і далі розбудовує тверді, ясні, науково обгрунтовані суспільно-господарські і морально-правні засади, на яких уже на рідних землях легко і швидко можна розбудувати дійсно реальні проекти в будь який галузі життя, виходячи в першу чергу з тих реальних умов, які існуюватимуть на той час у нас дома.

Про які засади іде тут мова?

НАЙПЕРША І ОСНОВНА НАША ЗАСАДА

Найперша і основна засада СГД — це пристосовувати тепер тут і в майбутньому вдома, свої діла до вимог християнської моралі, що за нашими поняттями має домінувати над усім життям українського народу. Це тому, що християнська мораль витікає з віри в Бога, не перевищена ніякою іншою і одідичена нами від наших предків.

В основі цієї моралі лежить християнська любов. Любов до живої людини, що є предметом страждань і радощів, занепаду і удосконалення. Любов, що вимагає від нас жертвенности і добрих діл. І лише така реальна любов матиме силу побороти большевизм і відродити українську людину до нового життя.

В. Липинський в цьому напрямку ішов так далеко, що навіть в статут УСХД вніс пункт, за яким членами УСХД могли бути лише люди християнських віровизнань.

Нема потреби доводити уже життям доведений факт, що український нарід не може жити без християнської моралі, бо події останніх літ це довели аж надто яскраво. Але дуже є повчально, що без цієї моралі не можуть жити і ті, що її заперечують та поборюють. Напр., сучасні большевики, що найбільш послідовно нищать християнську мораль, в час коли смерть заглянула їм прямо у вічі, почали шукати в ній захисту, почали проповідувати любов до батьківщини, потребу патріотичного обов'язку, тобто якраз християнські засади.

Але справжнім тріумфом християнської моралі є те, що безбожники-большевики на практиці у себе дома не в силі заперечити 10 заповідей Божих і примушені mimo своєї волі будувати

на них ціле своє життя. Цим фактом большевизм сам себе заперечує як моральну доктрину. Спроба в часи військового комунізму практично заперечити ці заповіді довела до анархії і такого падіння моралі, що большевики від цієї спроби швидко відмовились.

Тут мусимо спинитись на одному питанні, яке ніби прямо і не стосується до нашої теми, але тісно пов'язане з засадами християнської моралі та наказує, як і ми, борці, що хочемо боротись під знаком Христа, не розуміємо всього значення християнської моралі та її зовнішнього виявлення в християнській емблемі.

Говоримо про нашу державну емблему, що дає насвітлення нашим державним змаганням та означає їх ідейний напрям, говоримо про наш державний герб — Тризуб.

Християнські емблеми дорівнюються до святощів, а найвищою з них є хрест. Він емблема страждань Христових і символізує страждання людини та цілих народів, він емблема нашого спасіння, надії та благословення Божого. І коли він пов'язаний, як у випадку нашого герба, ще і з державною емблемою, то тоді така емблема набирає особливого значення, особливо є цінною і дорогою тому народові, що він її носить, бо вона є джерелом і носієм великої моральної сили. Але не так воно у нас.

Лише ми, гетьманці, таку емблему, тобто тризуб з хрестом, прийняли за свій державний знак, бо в нашій ідеології і практиці все поглідовне, все логічне. Коли ми Гетьманську Державу хочемо будувати на християнських засадах то і наша державна емблема мусить мати в собі християнську ознаку; тим більше, що ця емблема не нами видумана, а є історичною, — бо такою вона була в князівську добу, в часи новітньої Гетьманщини (1918 р.) і є ознакою нашої християнської культури.

Але за почином модних провідників, для яких хрест на тризубі не відповідав “духові часу”, всі інші політичні угруповання, навіть ті з них, що стоять на християнських засадах, відреклись від хреста на тризубі і тим доконали не християнського чину.

Ми хочемо запитати наших друзів та чесних політичних противників, що мають християнський світогляд і так само як і ми, хотять будувати Україну на ґрунті християнської моралі — що перешкоджає їм в обличчі грядущих подій піддати ревізії своє ставлення до нашої державної емблеми і чим вони думають підняти маси на бій проти окупанта-антихриста? Це ж дуже важно! Тризуб з хрестом цеж все одно, що хрест з нами на полі бою. А ми ж нація в бою. І коли ми, українці, маємо хреста у свій

хаті, коли йому поклоняємося, коли носимо його на собі, то чому не маємо його його на своїй державній емблемі? І коли питання державного будівництва застосовуємо до християнських засад, а значить віримо у Бога, то чому не подумаємо, що ми не достойні, щоб Бог благословив наші державні змагання, бо ми осквернили і зневажили емблему Його страждань за наше спасіння?

Дехто впевняє себе і інших, що мовляв, не хреста нам на тризубі треба, а меча. Але меч без хреста, тобто сама сила, не освячена вищою ідеєю, є безідейне нічим не виправдане насильство, сваволя. А чи не сваволя і є якраз головною причиною нашої бездержавности? Навіть наймогутнішою силою, а не нашою слабою, за якою не стоїть християнська ідея, не можна здобути щастя для народу. Прикладом є Гітлер, що свій і свого народу фанатичний, але не освячений ідеєю вищої християнської любови, патріотизм обернув проти себе та своєї батьківщини, якій він безумовно хотів добра. Така доля чекає кожного, хто ігнорує закони вищої моралі та не розуміє глибокого виховного значення її емблем.

Нашим політичним провідникам подаємо це на обміркування.

Згідно з нашим світоглядом, побудованим на засадах християнської моралі, на цих засадах має бути побудована і ціла українська державна система, а особливо освіта та система соціальної. Ми цілком свідомі того, яке це тяжке завдання в добі упадку індивідуальної і громадської моралі, але без втілення в цілу соціальну систему цих засад, не можна виховати в християнському дусі нове покоління, а без цього Українська Держава не буде мати жодного ґрунту.

ДВА ВИРІШАЛЬНІ ЧИННИКИ

На сторожі засад християнської моралі стоїть релігія і церква. Кожна держава побудована на законному обмеженні як державної влади так і громадянства. І це тому, як каже Липинський, що ті, що правлять і ті якими правлять, тобто влада і громадянство, посідають вроджений всім людям егоїстичний інстинкт — стремління одних побільшити свої права, а других поширити свою владу. Історія вчить, що одних лише політичних світських заходів для обмеження людського егоїзму не вистачає.

“Тільки над людьми стоючий Божий закон, авторитет влади духовної, яка цей закон береже, — пише Липинський, — в стані обмежити людські егоїзми однаково, як сильніших так і слабших. Тільки релігія і церква в стані своєю владою “не од мира сього” примусити сильніших та здатніших вжити свою більшу силу та здатність на добро слабших.

І тільки вона, обмеживши владу сильніших обов’язуючими всіх законами громадської моралі, в стані привчити слабших авторитет влади визнавати”.

Через те наша гетьманська політика не може і не буде робити з церкви і релігії ні знаряддя світської влади, як це було і в Росії, ні відділяти церкву від держави, як це роблять соціалісти.

До релігії належать справи духовного порядку і моралі і в цій сфері Гетьманська Держава буде визнавати і підтримувати авторитет церкви.

Липинський розглядав церкву також як важний безпосередньо-державотворчий чинник. “Не та релігія і церква, каже він, нам у нашій світській боротьбі за Україну допоможе, яка буде найбільш “національна” та найбільш “українська” і яка во ім’я “націоналізму” буде визнавати всіх наших “отаманів” і толерувати наші руїницькі національні прикмети, не та, яка набере в себе найбільш елементу земного, світського, а та, яка найкраще навчить своїх вірних в їх світській боротьбі за українську справу виконувати вічні загально-людські закони громадської моралі”.

СГД з однаковою пошаною ставиться до обох українських церков — православної і греко-католицької.

НАША ІДЕЯ

Як довго існує на землі державне життя, існувало три форми державної влади — монархія, республіка і диктатура.

Як тільки певна людська громада, кровно між собою споріднена і замешкуюча спільну територію, відчує (не зрозуміє!) себе нацією (не всі національності себе нацією відчують) і тим виявить свою духову вищість, то своє містичне ірраціональне, тобто таємниче і позарозумове відчуття національної відокремленості і національних завдань стремить здійснити, оформити і виявити у формі монархічного ладу.

Це тому, що особа монарха є така ж таємнича і позарозумова, як і національна ідея, і за людськими поняттями належить

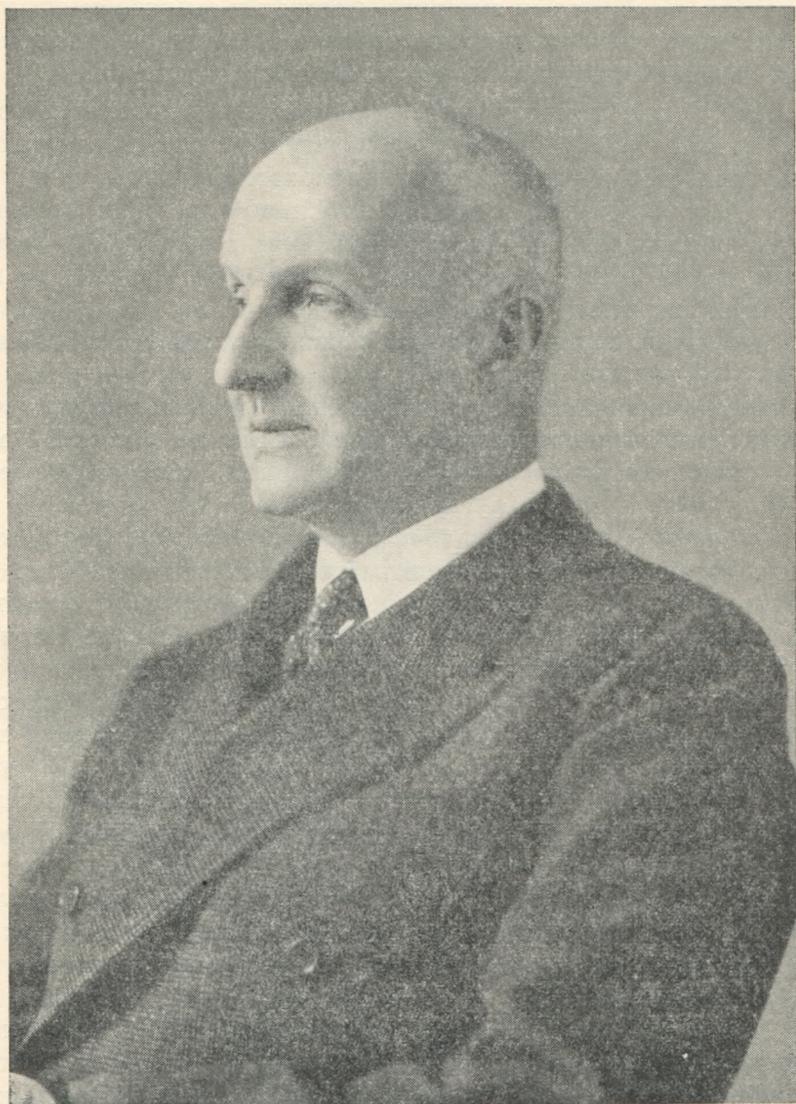
до речей вищого містичного порядку. Споріднені духові явища, — тобто вище почуття нації, шукає вищої форми втілення.

І коли ми беремо початкову форму засновання монархії (засновання династії), то дійсно без віри в те, що основоположник цієї династії (пізніше і всі його нащадки) є посланик Божий, люди не могли і сьогодні не можуть зрозуміти, чому власне ця, а не інша людина опанувала хаос, поборолала труднощі, що звичайно супроводжують державне будівництво, дала лад, порядок, добробут. Це і є моральне джерело влади монарха, яке люди вбачають в ласці Божій до себе, бо часи формування націй і боротьба за державу завжди бувають дуже тяжкими. І той, хто цей процес завершить і, як ми уже говорили, дасть людям лад і порядок, довершує такого великого чину, що його огортає ореол Вибранця Божого.

Маленький приклад: ні наші предки, ні ми сьогодні не могли і не можемо зрозуміти, як незначний чигиринський сотник Зиновій Хмельницький спромігся збудувати Українську Державу, завдавши смертельного удару могутній тоді Польщі? Він сам це пояснював волею Божою, а український нарід так міцно вірив у його післанцтво, що назвав його Богданом, Богом даним, і ця назва так точно відповідала народній думці про нього, що з цим, а не іменем Зиновія, увійшов він і в нашу історію.

Також і в новій добі сталась подібна подія. Чому Гетьман Павло Скоропадський, а не хто інший, відновив Українську Державу? Один з найвищих представників колишньої російської монархії, здавалось зовсім асимільований державною російською культурою, один з найбагатших землевласників — Він приєднується до українського руху, який репрезентують і очолюють соціалісти — люди йому не лише чужі і незрозумілі, але і ворожі. І коли це пояснити голосом крові, то доводиться незорзуміле доводити незрозумілим, тобто не довести нічого. Ми іноді кажемо — це геній, алеж геній явище такого самого порядку, як і скажемо, голос крові — порядку містичного, в якому і є початок цих явищ.

З вищенаведеного короткого аналізу природи монархічної влади ми бачимо, що ця влада базується на природніх творчих духових або містичних процесах, що відбуваються в людській спільноті тобто таких, що існують і діють значить є реальними і духово природними, хоч і не охоплюються розумом. Тому і монархічна влада, що з них народжується, є містично-природньою владою.

Останній Будівничий Української Держави
Гетьман Всієї України
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
* 3. V. 1873 — † 25. IV. 1945.

Монархічною формою влади народ оформлює свій найцінніший духовий скарб, до якого він доходить звичайно шляхом тяжких страждань — свідомість самого себе, свідомість своєї рівноцінності між іншими народами, свідомість своїх завдань, свідомість нації. І тому якраз цю форму він огортає таким урочистим церемоніялом, увагою, любов'ю і найгарнішими зовнішніми ознаками могутності, краси, багатства і пошани.

Цей аналіз природи монархічної влади знаходить підтвердження в політичній історії усього світу, бо всі нації світу започаткували своє державне існування монархіями.

Україна в останніх століттях двічі пробувала стати на власні ноги і обидва рази при тому відроджувала монархічну форму влади. І коли прийде час їй цю пробу зробити утретє і на цей раз уже довершити чину відбудови держави, то і на цей раз це буде монархія, бо такий **духовий закон народження кожної держави**.

Але і монархії бувають різні. Є монархії абсолютистичні, конституційні і навіть республіканські, як напр., у давній Польщі — монархія, що мала всі негативні риси і монархії, і республіки.

Із цих трьох форм монархії витримала життєву пробу конституційна монархія, яка і стала найстабільнішою і найбільш досконалою формою політично-державної організації людства. Клясичним зразком конституційної монархії є Англія. На прикладі цієї країни треба спинитись, бо якраз її, як досконалий політичний витвір, бере Липинський за взірець традиційної, стабільної і демократичної в громадському, а не політичному значенню цього слова — монархії.

Серед деяких кіл українського громадянства, навіть серед деяких політичних діячів, поширений погляд, що влада Короля Англії фіктивна, не має реальної сили, отже фактично не потрібна. Але це велике непорозуміння. Політичний геній англійського народу витворив такий суспільний устрій, що від усіх віків зберіг для держави все найпотрібніше, найкраще. Зберіг він і королівську владу.

Англія пережила також криваві революції і свого часу відреклась була монархії (часи Кромвеля), але вона повернулась до неї знову і міцно її тримається. Як показала історія, лише особа Короля утримує Англію в стані світової Імперії, вона об'єднує її численні домініони, що без королівської влади давно були б нею втрачені. І тепер Англія іде так далеко, що без по-

боювання втратити в них політичні і господарські впливи, дає багатьом домініонам повну самостійність.

Але крім цієї символічної духової влади, яку вихована державно англійська громадскість, розцінює і більше шанує як владу матеріяльну, англійський король має і матеріяльну владу.

Крім того, що всі державні акти і навіть найдрібніше урядування відбуваються в імені короля, він є зверхником збройних сил імперії, йому підлягають всі шляхи сполучення, пошта і телеграф, тобто найголовніші частини державного апарату. І коли король в Англії “царює, а не керує” то не тому, що він є непотрібний в англійській державній системі, а тому, що англійський нарід так політично вихований і так досконало організований, що влада короля не потребує реалізувати свої монарші права.

Форми співжиття громадських груп між собою та співпраця влади і громадянства в Англії, настільки цікаві і повчаючі для нас, що на них варто булоб детальніше спинитись, але це не є темою нашого викладу. Вертаємось до наших основних питань. “Всі хиби Гетьманства, — каже Липинський, — всі його дотеперішні помилки, це борикання ідеї з життям, це опір хаосу, який він все ставить творчій, активній ідеї, що хоче і може його по своєму образу і подобию перетворити. Викликаний цими хибами упадок Гетьманства в XVII столітті і його упадок в 1918 р. — це не агонія, а тільки спроба сил. Це тільки хвилева невдача, тільки помилковий крок того, хто може і хто хоче бути; того, хто бореться з хаосом життя, маючи вже данні на те, щоб його перебороти”.

Найголовнішою хибою Гетьманства в минулому була його виборність. Це розуміли обидва Гетьмани і Богдан Хмельницький, і Павло Скоропадський, що були відродили українське державне життя і тому обидва ввели дідичну засаду в наслідуванню Булави.

Виборне Гетьманство, будучи запереченням самої природи монархії (з ласки Божої), відкриває широкі можливості чужим впливам на вибір Гетьмана, збуджує боротьбу кандидатів на гетьманську Булаву і перманентністю цієї боротьби перешкоджає стабілізації внутрішнього політичного життя.

Шкідливість для України виборного Гетьманства, яке ми одідичили від Польщі, очевидна. Тому його так “лояльно” підтримувала Москва, “шануючи права народу малоросійського”, хоч сама в той же час була дідичною монархією. Вона постійно тримала в запасі кандидата на Гетьмана, якого у влучну хвилину

висувала як противагу тому кандидату, що його виставляла патріотична українська старшина і цим кандидатом її ставку завжди біла.

Не будемо брати за приклад одвертих наймитів Москви чи Польщі, що тримали Гетьманську Булаву, та їхню сумну ролю в історії України. Але навіть боротьба за булаву таких великих патріотів української землі, як Виговський та Мазепа не обійшлась без чужих впливів, викликала внутрішню боротьбу та коштувала життя ліпшим українським людям. А найголовніше, що кожні нові вибори московського кандидата в Гетьмани були дальшим кроком до закріплення Москви на нашій землі.

Небезпека чужих впливів на вибір Гетьмана актуальна і сьогодні, може навіть більше ніж в давнину, і тому вона мусить бути рішуче усунута єдиним можливим до цього шляхом — введенням в нашу державну систему дідичного Гетьманства, яке існує у всіх монархіях.

Тому ми з причин державної доцільности виборність заперечуємо і визнаємо засаду дідичної монархії.

На прикладі Англії ми можемо зробити ще один позитивний висновок на користь монархічного ладу. Ми бачимо те, чого нема в республіканській формі правління, а власне, що лише в монархічному ладі можуть природно розвиватись і взаємодіяти консервативні і поступові сили нації без того, щоб їхня зміна біля влади викликала внутрішні катаклізми, як це ми, приміром, бачимо у республіканській Франції. І це тому, що обидві ці сили виконують владу не в своєму імені, а в імені Короля, тобто в імені цілого народу.

Це також треба взяти на увагу нашим практичним політикам, що все протегують поступові сили, (особливо з огляду на загальну необмеженість і сваволю, що її якраз спричинили оті поступові сили) і підкопують стримуючі, консервативні.

ЧУЖІ ІДЕЇ

Іншими державними формами є республіка і диктатура. Про них треба зазначити, що вони не є додатньо-органічного походження, як монархія, а походження відємно-органічного і народжуються з розкладу попереднього монархічного ладу.

Ці форми, коли приходять до влади, звичайно нищать поступово чи дуже швидко в залежності від свого характеру не лише сам монархічний устрій, але і ті морально-політичні здо-

бутки нації, що накопились за монархічного ладу. Самі ж республіки чи диктатури духових і політичних цінностей, крім тих, що їх одідичили від монархії, не творять. Наприклад, свобода, рівність і братерство, що їх виставила французька революція та за свої прийняла французька республіка, як нібито нові, республіканські духово-політичні цінності, в матеріялістичний безбожницький інтерпретації большевиків стали засобом повного поневолення людини державою.

Сполучені Штати Америки хоч є окремим політичним твором республіки, хоч не народились з монархії, але в основу їх положені ідеї і культура монархії англійської.

Ці форми державного ладу самостійно живуть звичайно доти, доки не витратять моральних здобутків свого попередника (монархії), а тоді гинуть, принаймні, гинуть як духово самовистачальний комплекс — нація. Такий процес відбувається, мабуть, у Франції, перед якою стоїть дилема — бути чи не бути.

Реакція на монархічну владу приходить тоді, коли вона починає розкладатись, а розклад починається, коли провідна верства нації, за виразом Липинського, “ледащіє”, тобто морально занепадає і починає погано виконувати свої громадські обов'язки, тому стає в суспільному організмі зайвою.

Реакція починається звичайно з нутра самої провідної верстви. Під впливом великого збагачення вона стає зарозумілою, перестає сама вірити і нарід підучує не вірити, що монарша влада від Бога; незадовольняється уже тим, що править в імені монарха, а хоче правити сама. Але ставши вже здеморалізованою, розніженою багатством, а тому егоїстичною та трусливою, вона боїться виступати в своєму імені, брати на себе відповідальність за владу і тому висовує тезу народоправства — править в імені народу.

Якраз в цьому Липинський вбачає кардинальну і засадничу різницю між владою монархічною і республіканською. В монархії влада внизу (як в Англії) а відповідальність на горі; в республіці навпаки — влада вгорі (в руках бюрократії і капіталу), а відповідальність внизу (правиться іменем народу).

Оскільки монархічна провідна верства править іменем монарха, вона, занепадаючи, підриває не лише свій і його авторитет, але компромітує цілий державний лад і викликає революцію. Тоді в залежності від обставин, а головню від громадського групування в самій країні приходить республіка або диктатура, або те і друге разом в одній республіканській формі.

Отже як бачимо форми державного ладу одна другу змінюють згідно природі духового розвитку чи занепаду громадського організму. І коли часи монархії є часами і розвитку нації, то часи республіки хоч на початках іноді і дуже імпазантні, є часами її занепаду. Так було в античному світі, так є і в сучасності. Маючи сучасні республіканські форми — Франція в агонії бореться за своє життя. І тому не можна говорити, як це люблять у нас, що один державний лад застарілий, а інший модерний, а можна лише говорити про форми його розвитку і занепаду. В цій черзі монархія є формою розвитку. Старий Рим, поки загинув остаточно, пережив — декілька разів підряд всі форми державного ладу.

Українська Нація, якої державний період існування дещо притьмарений, є зараз в тому стані, що відчула себе знову нацією і якраз визначає свою духову височінь. Вона болюче шукає достойну цих височин форму державного ладу. І коли Українській Нації судилось існувати, то цією формою буде монархія.

Згодом у майбутньому, в силу того ж природнього закону, українська монархія правдоподібно також постаріється і тоді на зміну їй прийде відемно-органічним шляхом, як форма державного занепаду, республіка чи й диктатура. Але українська початкова державність, коли залежатиме від самого українського народу, почнеться лише монархією.

Той, хто поважно і з пошаною ставиться до питання, як здобути Українську Державу, неминуче прийде до висновку, що не можна на свій смак всупереч законам духового розвитку нації, підмінювати в часі ідею однієї форми влади другою ідеєю (початкову кінцевою), бо таку підмінену ідею не можна буде здійснити. Тому республікою не почала свого існування ні одна нація-держава, а лише монархією.

Закінчуючи цей розділ, рішуче треба відділити поняття демократії від республіканської форми ладу. Треба це зробити тому, що прихильники республіканської форми правління залюбки монополізують демократичні засади виключно для цієї форми влади. Що республіка далеко не завжди іде в парі з демократичними засадами, і що монархія зовсім не протирічить засадам демократії, можна побачити на прикладах з життя різних країн в минулому і сучасному.

Наприклад, колишнім польським республіканським королівством заправляла порівнюючи невеличка купка магнатів при

допомозі шляхти, що були повноправними громадянами, а решта населення не мала жодних громадських прав. Цілком недемократичною була і сучасна нам польська республіка, що велику національну групу українців практично ставила у винятково від'ємне положення, напр., при виконанні військової служби, здобуванні освіти, законом про власність на землю в прикордонній смузі, що стосувалось виключно українців і білорусинів, що цю смугу заселяли і т. інше.

СССР є республікою в якій панує тоталітарний режим з таким упослідженням прав громадянства, якого не знає історія. Або УНР зі своїм трудовим конгресом, який позбавив половину населення України права — голосу. Натомість монархічна Англія, яку Липинський в своїх "Листах" бере за приклад для нас українців, своєю, "Великою Хартією Свободи", що обмежувала королівську владу на користь громадянства, установлювала парламент та поклала початок громадському і політичному життю народу, датується з 1215 р. Вона найстарша справжня демократія і в розвитку цих форм ще і сьогодні веде перед. Це стосується також і до скандинавських монархій.

Коли розуміти демократію як законне обмеження державної влади, як рівність всіх громадян перед законом, як означене законом право громадян самим організувати своє державне і громадське життя та керувати ним при допомозі своїх виборних органів, як політичну і соціальну свободу і справедливість регульовану засадами християнської моралі, і побудованими на ній законами то ми кажемо, що така демократія не лише не перечить засадам української монархії, а навпаки цим засадам цілком відповідає.

Ми говорили весь час про монархію — Гетьманство. Хтож має започаткувати Українську Гетьманську Державу? "Один єсть тільки сьогодні, — каже Липинський, — Рід Гетьманський, що вже в 18 ст. гетьманував, що відновив у році 1918 своє Гетьманство, що виріс з нашої традиції державної, що минувшиною своєю репрезентує державну минушину української землі, і що має тому законне право до Гетьманства — це Рід Гетьманський Скоропадських". Представником цього Роду є на сьогодні Гетьманіч Данило, якому ми віримо, Бог допоможе довершити діло Української Державности.

— Тепер кілька завваг про становище на рідних землях. Чи є там ґрунт для того, щоб Гетьманська ідея могла вкорінитись і розвинутисть?

В ЧОМУ ГРУНТ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ІДЕЇ НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ?

Сьогодні в Україні в основому існує три суспільні групи, що з ними доведеться мати справу про будувати української держави: селяни, робітники і адміністративна та промислова бюрократія. Радянська бюрократія є мабуть найнебезпечнішим ворогом української державної ідеї, бо вона є або чуженаціональна або дуже зденаціоналізована. Вона в Україні є представником метрополії, апаратом, що всмоктує в російську державність всі живі сили української нації. За це метрополія їй гарантує високий життєвий стандарт і ілюзію влади.

Цю бюрократію не можна захопити національною ідеєю, бо ця суспільна верства по своїй природі найбільш безідейна (служила), найбільш реалістична і чисто національні гасла чи інші ідеї вищого порядку їй не промовляють до серця. Вона в Україні все буде мати тенденцію до ролі п'ятої колони.

І коли є якась ідея, яка могла б її прихилити до української справи після упадку большевизму, тобто після втрати нею своєї попередньої бази, то це є ідея територіальної спільноти — життєво-побутових інтересів з українським народом. І коли б майбутня українська політична тактика присвятила цьому дуже важливому питанню досить уваги, то можна було б, нам здається, цю верству коли не прихилити цілком на свій бік, то зробити її менше шкідливою. Коли б українська провідна верства виявила свій хист в організації матеріального життя країни і була, принаймні, на початку поміркована, але не компромісова, у своїй національній політиці, то могла б завоювати авторитет у цієї верстви, а значить і прихильність до української держави, чим полегшити справу відбудови.

Дещо ліпше стоїть справа з робітничим клясом, що поповнився після колективізації найліпшими елементами села і є упосліджений советським режимом. На ньому ми спинимось далі.

Але селянська група без огляду на те, що перестала існувати, як самостійно-продукуюча кляса, розірвана органічно і дуже ушкоджена морально, — виявляє українську стихію, тримається українських традицій хліборобської верстви і не втратила духового зв'язку з батьківською землею. І лише серед неї можна віднайти вищі форми почуття Батьківщини і то Батьківщини української, отже не лише територіальної, а й національної спільноти. Може ці почуття різко не виявляють себе назовні, але вони є і вони, а значить і селянство, що є їхнім носієм, є ґрунтом для майбутньої української держави.

Кожна хліборобська верства і наша українська також, з природи своєї є консервативна. Вона єдина ще і сьогодні робить спротив комуністичній владі. В добу визвольних змагань вона підсвідомо клала опір хаосові і різного роду неприродним експериментам соціалістичної влади.

Вона пережила всяких реформаторів, які завели її в страшну неволю і вона їм ніколи більше не повірить. Селянство твердо знає, що лише один господар в державі, як і один в господарстві, а не колектив господарів, дасть лад, порядок і добробут Українській Землі, а значить в першу чергу йому, селянинові. Тому він вроджений монархіст.

Оці три суспільні групи, про які ми говорили вище, як в дзеркалі відбиваються в новій українській еміграції і то так яскраво, що навіть недосвідчене око може легко визначити соціальну приналежність кожної одиниці. І на підставі цього з радістю можна ствердити, що у селян ще дуже сильні і християнська мораль і українські національні традиції, що і є найміцнішим ґрунтом під будову монархії.

Нам здається, що за цими ознаками, які мають під собою деяку моральну і суспільну базу та відзеркалюють сьогоднішню дійсність дома, найдоцільніше було б і на еміграції організувати нові українські політичні сили, а не гуртувати їх біля старих струхнявілих партій, що про них на рідних землях уже давно забули та нічим добрим вони там і не відзначились.

ЯК МАЄ БУТИ ЗОРГАНІЗОВАНИЙ НАРІД НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ?

Визначимо клясу. Кляса це організована, свідомо своїх завдань суспільна група виробників, зв'язаних між собою спільним побутом і характером виробництва матеріяльних та духових цінностей та в наслідок цього посідаюча спільну матеріяльну і духову культуру.

В. Липинський шукає органічних підвалин під цілу будову української держави, тому він надає велике значіння клясовій організації суспільства. Диференціяція цілої української нації за клясами і співпраця цих кляс між собою — це зміст всієї науки Липинського.

Клясова структура надзвичайна міцна. Щоб зруйнувати український хліборобський кляс, що клясом був лише з природи, але не був ні організований ні свідомий своїх завдань, большевики затратили велетенські зусилля, залили Україну кров'ю, доки його зламали, але не знищили.

Клясова система — природня, зручна і корисна для організації суспільства під кожним оглядом. Наприклад, в господарському відношенні клясократія гарантує найширшу і найглибшу кооперацію продукуючих сил, як в процесі самого виробництва, так і збутті чи розподілі виробленого, що особливо важливо для України з огляду на бідність капіталу. Справа кооперації сил особливо важлива для хліборобської і ремісничої кляс, що в Україні серед виробників, принаймні на початку, будуть мати провідне значення.

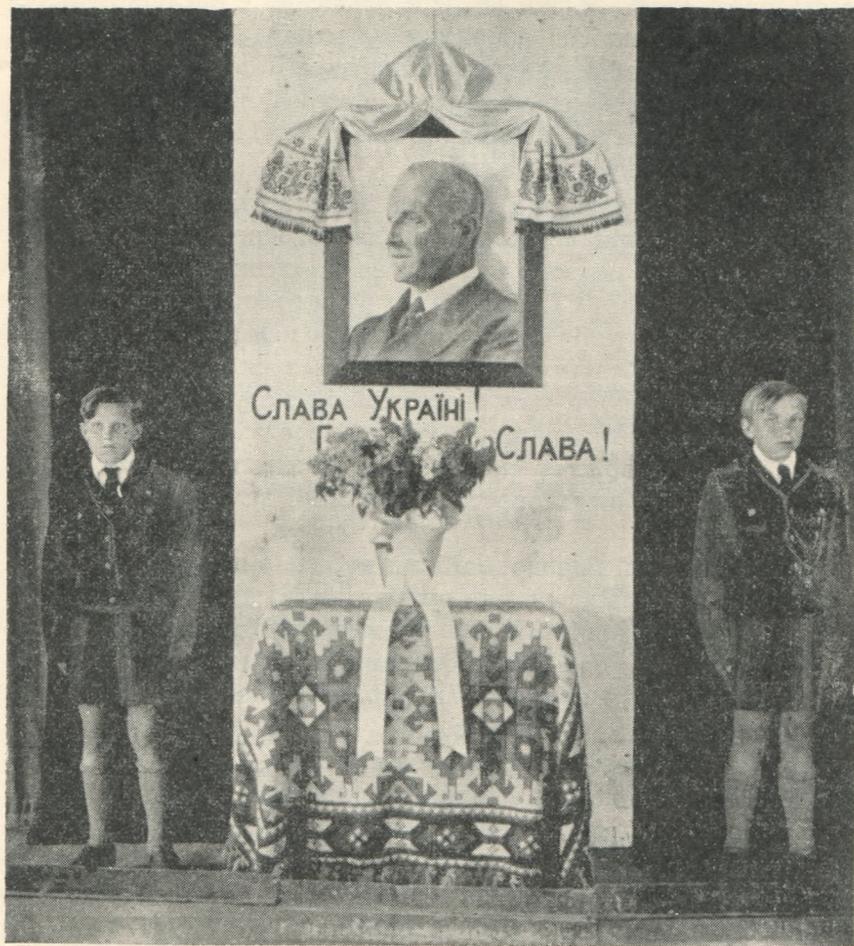
Під оглядом соціально побутовим, кляса це осередок, де твориться і плекається на природній побутовій основі справжня народня культура і традиція. Під тим оглядом надзвичайною штучністю, неприродністю і надуманістю вражає сучасна радянська “народня творчість”, “народні” пісні, вся ота колхозна і фабрична т. зв. “клясова” продукція. Зараз відчувається, що вона не має джерела в народі, який ненавидить колгосп і фабрику, а продукується для фабрики і колгоспу десь зовсім збоку на замовлення. Така продукція якраз є протилежна клясовій. Вона нахиляє життя до себе, а не відзеркалює його, як це є в справжньому фольклорі.

Але найголовнішим є політичне значення кляси. Кляси мусять і можуть бути міцним фундаментом під будову держави.

Лише в клясах шляхом природнього добору на базі фактичної вартости людини, як виробника та організатора, може народитись справжня провідна верства, що забезпечить державі розвиток і добробут. Згідно з соціологічним законом, що активна меншість править пасивною більшістю, ця провідна верства буде правити державою на підставі своєї реальної, а не словесної вищости.

Клясовий метод організації провідної верстви добрий ще і тим, що виключає втучання в політичні справи в ролі посередника між суспільством і державою, здеклясованого не належного ні до якого клясу інтелігента, політика-партійця, що сам нічого не продукує, а живе з політики. Цього інтелігента не треба змішувати з інтелігентом виробником духових цінностей, вченим, лікарем, інженером тощо, що також має бути організований у своєму клясі.

Найліпші люди всіх кляс творять загальнодержавну національну провідну верству, що, об'єднана в одному понад клясовому представництві та його органах, править державою. Завершує цю будову Гетьман-Монарх.

З Академії, присвяченої роковинам відновлення Української Гетьманської Держави, в одному з таборів Німеччини 1947 року.

Припускаючи, що Україна буде мати клясовий устрій, можна допустити, що в майбутньому будуть найбільш діючими кляси-інтелігенції, робітничі, ремісничі і основна серед них хліборобська.

Тепер багато пишуть про майбутнє України, як країни суто промислової. Здається, що це перебільшення є наслідком перебільшеного "технічного" напрямку сучасної духової культури і цивілізації та нашої механізованої психології. Україна ще довго лишиться хліборобською країною з розвиненою індустрією, але такою, що не індустрія, а хліборобська продукція буде характеризувати цілу країну і її культуру.

Не треба забувати що сучасна індустріялізація виникла в Україні не природнім шляхом господарчого розвитку країни, а штучно викликана метрополією для задоволення загальноімперських потреб. І коли ССРСР перестане бути головним споживачем промислової продукції України, то перед нами стане проблема нових ринків, що безумовно сильно відіб'ється на продукції, бо таких ринків ми скоро при сьогоднішній могутній конкуренції великих держав не знайдемо. Отже, перед Україною мабуть швидше стане проблема скорочення промислового виробництва, а значить і промисловости (принаймні великої), ніж її поширення.

Коли брати цей правдоподібний процес в державному українському аспекті без втручання чужих сил, то він без сумніву затримає розвиток національної промислової кляси. Натомість треба сподіватись розвитку кооперації, особливо в галузі сільсько-господарського виробництва (млини, цукроварні, гуральні, переробка овочів і городини і т.д.)

Також на фоні загального зубоження після упадку большевиків має вигляди на організацію і розвиток ремісничі кляси. Ця кляса в Україні має славу традицію, що була схоронилась в Галичині аж до большевицької окупації. Це цеховий устрій. В майбутньому, коли Бог допоможе здобути Україну, ця традиція цехового устрою повинна бути відроджена і підтримана як клясова організація з пошануванням її старих традицій.

Організація робітничої кляси буде творити одну з найтяжчих національно-соціальних проблем не лише з огляду на асіміляційні процеси, а головне з огляду на відсутність в сучасній Україні організованого на європейський зразок робітництва, яке розуміло б вагу і потребу суспільного життя та власної незалежної державної організації.

Питання утворення організованої, свідомої своїх завдань української робітничої кляси ідеологічно ще мало обґрунтоване. Різні партійні програми, що беруть цю клясу під свій протекторат, її ще більше хаотизують, бо ставлять організацію цієї кляси не в площину клясової співпраці з іншими клясами, а за Марксом, в площину клясової боротьби, тобто засадничо хибно з точки зору української державної рації.

В. Липинський робітничу проблему означив лише в загальних рисах, не присвячуючи їй багато місця. Але на ідеологічне обґрунтування цього питання потрібно звернути спеціальну увагу і то якнайскоріш. На нашу думку розвиток робітничої кляси в Україні мусів би йти за ідеєю руху французьких синдикалістів, обґрунтованого відомим французьким соціологом Сорелем.

Великі можливості є в Україні для організації української кляси інтелігенції. Ці можливості лежать в багато обдарованій природі українського народу.

В. Липинський надзвичайно високо ставив українського інтелігента, як творця духових цінностей, ставив його значно вище від інтелігента європейського. Але інтелігента здеклясовано, що, як було сказано вище, живе з політики, він вважав найбільшим нашим національним лихом.

Спроба відновити українську державу потерпіла невдачу головню тому, що український непродукууючий, але політично дуже активний, інтелігент, поваливши Гетьманщину і перебравши провід у визвольній боротьбі в свої руки, не зумів знайти контакту з продукуючими силами країни.

Захоплений інтернаціональними ідеями, він не зрозумів необхідности опанування основної передумови до будови національної держави, а власне, що реальну, українську, а не вимріяну романтичну Україну, можна збудувати лише тоді, коли до творчої державної роботи будуть притягнуті в першу чергу, всі продукуючі конструктивні сили української землі, що в існуванні такої держави найбільше зацікавленні. І коли є правдою, що Україну не можна збудувати без духового напруження провідних сил нації, також є правдою і те, що не можна збудувати її без своєї української матеріальної бази, тобто організації продукуючих сил країни. Лише ці два фактори, разом взяті, можуть поставити справу будування держави на реальний ґрунт.

Тому, що наша тогочасна провідна верства не змогла опанувати цієї ключової позиції, ми програли справу.

Але ті ж самі люди, ті ж українські інтелігенти, що програли боротьбу політичну, виявили дещо пізніше, уже на еміграції, між двома світовими війнами, велику позитивну творчість в продукції духових дібр навіть в умовах особливо несприятливих — емігрантських. Чотири високі школи, два наукових інститути, музей визвольної боротьби і ціла низка середніх шкіл цьому доказ.

В чім же річ? Чому в одній галузі — галузі науково-культурній — український інтелігент є повноцінний творець духових скарбів, а в другій — політичній — руйнік? У обох випадках діє одна і та ж сила — нічим не обмежений індивідуалізм українського інтелігента. І коли в роботі науково-культурній цей індивідуалізм, доки він не розходиться з християнською моралю, є чинником творчим, позитивним, якому ті чи інші обмеження лише шкодять, то на полі політичної роботи навпаки, індивідуалізм може бути чинником руйнуючим, коли він необмежений громадською дисципліною в інтересі спільного, загально громадського добра. І ні в чому іншому не полягає політична мудрість, як лише в умінні цей індивідуалізм в інтересі спільного добра обмежувати.

Сучасна українська нація, що не має за собою реальної держави з виховним і обмежувачим державним апаратом може в собі (в громаді) виховати уміння обмежувати індивідуальні стремління в політичній роботі, лише виховуючи себе суворо, і особливо молодь, на засадах християнської моралі і етики.

Державотворчу ролю продукуючої інтелігенції В. Липинський вбачав в тому, що вона своєю духовою творчістю буде убагороднювати діло плуга, варстату і меча, тобто творити ідеологічні підвалини для громадських господарських (клясових) і державних формацій та для діла захисту держави.

Але основною клясою в Україні була, є і буде кляса хліборобська. Сьогодні вона нівельована під найнижчий рівень, позбавлена власних засобів продукції, зведена до стану сільськогосподарського робітника. Але без огляду на це, в ній надзвичайно сильно живе туга за власною ініціативою і прагнення працювати на своєму полі. І поки живе в ній це почуття, хліборобська кляса, хоча і зламана, є і буде живим організмом і потрібно лише відповідних умов, щоб вона стала на ноги.

Оскільки проблема організації хліборобської кляси є центральною проблемою цілого нашого державного будівництва, мусимо спинитись на ній дещо докладніше.

СЕЛЯНИН-ХЛІБОРОБ У ГЕТЬМАНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Поперше, раз і назавжди треба розвіяти неправдиву і зловну вигадку, що після упадку большевизму гетьманці мають намір відновити в Україні велике землеволодіння, повернути поміщиків, а українського селянина примусити на них працювати.

Знову ми, поминаючи людей злої волі і злої думки, звертаємось до патріотичного українського суспільства, що разом з нами переживає ганьбу нашої бездержавности, з закликом запламувати таку нечесну пропаганду і зрозуміти, що неправда про нас самих з наших же уст є найліпшим союзником ворога

Великі землевласники належать минулому. Це віджила суспільна верства і віджила вона, ще до того, як російська революція винищила її фізично. Панує природній закон, згідно з яким органи, що перестають виконувати природою призначену їм функцію, відмирають. В біології, що деякі її закони подібні соціологічним, ми знаходимо цілий ряд таких органів, що їх звать рудиментарними.

Поміщика верства мала рацію існування за кріпацького права, поки виконувала приділені їй в громадському організмі функції. Ці функції були: а) господарська — організатора сільсько-господарської продукції, бо селянин-кріпак по своєму стану невільника виконувати цього не міг; б) соціальна функція — опікуватись своїми кріпаками, забезпечувати їх у випадку неврожаю зерном, годувати в голодні роки і т. ін.; в) державна — обов'язкова військова служба.

Звільнення селян з кріпацької неволі позбавило поміщика відразу від всіх цих обов'язків і з того часу ця суспільна верства в державному організмі поволі переходить на стан рудиментарного органу, губить своє значення. Цілий ряд господарських обставин спричинились до того, що ця група і економічно почала занепадати.

І коли Липинський закликав великих землевласників повернути до свого народу, то зовсім не в ролі великих землевласників, а як силу культурно-політичну, без жадних компенсацій, так само, як повернувся він сам, виконуючи цим обов'язок чести перед Батьківщиною. Але глухою до його палких слів лишилась ця найкультурніша верства нашого народу. Занадто далеко пішли в ній асиміляційні процеси і упадок громадської моралі.

Гетьманці-державники в практичній політиці стоять на реальному ґрунті і беруть під увагу лише те в хліборобській класі, що лишилось живе, що від неї не відірвалось і тепер працює та

продукує, хоч і не на своїй землі, але в рідній стихії. Це — українське селянство, що свою землю, свою гідність хлібороба-господаря, свою продукцію героїчно боронило і боронить супроти тисячекратно сильнішого ворога. І тому вся земля, що є під сільськогосподарською продукцією належить їй і лише їй.

На яких же засадах найліпше може бути організована українська хліборобська кляса?

1. Перша засада — це обмежена законом приватна власність на землю. Вона цілком відповідає християнським засадам, бо привчає людину, як учить нас релігія, до індивідуальної відповідальності перед Богом і громадянством за свої діла. Вона дає можливість людині найліпше виконати свій обов'язок та найширше проявити ініціативу і є запорукою справжньої свободи людини.

В основному ця власність має дорівнюватись т. зв. трудовій нормі, що задовольняє не лише споживчі, а і господарчі потреби родини. Як вона буде виявлятися в кількості гектарів — покаже майбутнє вдома.

2. Земля, що дістане хлібороб у власність, не може бути об'єктом ні торгівлі, ні аренди.

3. Щоб запобігти дробленню господарств до шкідливо малих розмірів та сприяти традиційності і стабільності хліборобської кляси, заводиться майоратна система, згідно якій земля від батька переходить до старшого сина, а решті членів родини виплачується винагорода в усталеному розмірі і формі. Ця система у нас мало знана, але її очевидна корисність є запорукою, що вона прийметься і на нашому ґрунті.

4. Початковий розподіл землі між господарями роблять самі сільські громади під контролем держави. Можна наперед припустити, що цей метод зустрине багато практичних труднощів, але він буде єдино моральним, найбільше справедливим і матиме авторитет у правосвідомості селянина. Рішення сільських громад затверджує держава. Хиби початкового розподілу виправить життя і урегулює держава.

5. Сільсько-господарська кооперація в галузі забезпечення кредиту і збуту сільсько-господарських продуктів. Ми бачили на прикладі Галичини, як можна розбудувати сільсько-господарську кооперацію. Там в галузі збуту деяких сільсько-господарських продуктів об'єднана українська кооперація мала монополію в цілій Польщі.

6. Найширша сільсько-господарська освіта.

ЩО МИ РОЗУМІЄМО ПІД КЛАСОВОЮ СИСТЕМОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ?

Оце загальні засади, на яких можна найлегше і найдоцільніше організувати українську хліборобську класу.

Нема сумніву, що було б нереально уявляти собі майбутню Україну уже з самого початку її існування, як струнку систему розбудованих клас. Класи це продукт повільної органічної національно-соціальної творчості, а крім того їх організація буде дуже утруднена станом суспільства, який ми знайдемо дома після упадку большевизму, бо органічні суспільні зв'язки, що є основою класової організації, не виключаючи і найближчих родинних, дуже понищені.

Але нема також сумніву, що основні продукуючі класи, про які ми говорили вище, коли до того не буде ніяких штучних перешкод, як, напр., станові формації та впливаючі з них станові привелеї або різного роду урядові соціалізації, почнуть організуватись стихійно, а роля держави полягатиме в тому, щоб творчою соціальною політикою цій самоорганізації допомогти, прискіпити її та скерувати в ідейно правдивім напрямку. Після кожного плундрування Україна переживала цей процес: — так було після татарської навали, після Хмельниччини, після повстання Мазепи і так буде після упадку большевизму. Але завжди до повного відродження на перешкоді стояла в першу чергу соціально політика, (окупанта чи й своя. Напр., політика Москви, що одну частину хліборобської верстви упривеліювала, а другу покріпачила), що все була скерована на розбиття органічної єдності українських громадських груп. І з певністю можна сказати, що коли в майбутній Українській Державі соціально політика буде прихильною до класових з'єднань, то навіть на початках нашого самостійного існування українські молоді класи, а серед них перша хліборобська, дадуть великий організаційний ефект в господарській та політичній, а за нею і в соціальної галузі державного життя. Культурний розвиток українського народу завжди був значний, навіть під чужим пануванням (відома роля українців в культурному розвитку колишньої Литовської Держави, а особливо розвитку Російської імперії), а в своїй державі він забуває пишним цвітом; лише цей розвиток мусить бути знову скерований на християнський шлях. Це буде головним завданням класи української інтелігенції.

Ми ввесь час говоримо про класову систему організації суспільства, про класову методу організації і т. ін., цю методу за-

хищаємо і тим стверджуємо, що є ще якась інша метода організації суспільства, з якою ми не погоджуємось, яку поборюємо. І дійсно така метода є — це метода партійна.

Коли ми визначали клясу, як спільноту виробників, органічних зв'язаних між собою спільними засобами продукції матеріяльних та духових цінностей та спільною культурою, то партію треба визначити, як спільноту людей органічно між собою нічим не пов'язаних. Коли, скажемо для ясности, клясу хліборобську творять лише хлібороби, а робітничу лише робітники, що є природньо, то робітничу чи хліборобську партію творять цілком випадкові люди — інтелігент, хлібороб, робітник, ремісник і т. ін. тобто люди різних засобів продукції, а тому різного способу думання та різної культури, нічим іншим між собою не пов'язані, крім переконань, тобто чистою абстракцією. Така метода організації в протилежність клясовій не має під собою органічної реальної бази та органічної ідеї, що лише з такої бази народжується; отже і сама не може бути органічно творчою.

Таку партійну організацію суспільства, крім українського Липинського, з усією рішучістю поборюють, під ідейним впливом Сореля, французькі синдикалісти (робітничий рух), що борються за усунення політичного партійця від заступництва своїх інтересів.

З духом синдикалізму до деякої міри солідарізуються соціологічні концепції Липинського.

І коли клясова організація суспільства передбачає сувору і цілком реальну матеріяльну і моральну відповідальність клясового представництва за свою роботу, (шкода для кляси є в першу чергу шкодою для її представництва, що складається з найвидатніших в клясі людей), то партійне представництво ніякої реальної відповідальності перед своєю партією не несе і може цілком легко партію навіть перемінити, що не легко зробити в клясі. Найхарактерніший приклад можемо взяти з нашої найновішої історії: український хлібороб за політику своєї кляси жорстоко заплатив своїм майном і життям, тоді як наші партійні діячі без великої шкоди для себе по декілька раз поміняли свої орієнтації в залежності від конюнктури без великої шкоди моральної і матеріяльної для партії чи себе особисто.

Ще одна цікава і характерна ознака партії і кляси: кляса для свого розвитку, як і кожне органічне сполучення, потребує спокою і стабілізації, тому зацікавлена в існуванні своєї держави; тоді як партія навпаки найбільшого напруження. Приклад —

большевицькі постійні чистки партії, боротьба з партійними ухилами і т. д.

Отже лише клясові сполучення, в яких буде зосереджуватись також все політичне життя країни, є міцним ґрунтом для державного будівництва.

Це все цілком правдиве в застосуванні до суспільного і політичного життя народу в реальних умовах існуючої держави. Але на вигнанні, в умовах політичної еміграції, нема і не може бути органічних громадських сполучень, бо нема для творення їх основної бази — національної продукції матеріальних і духових цінностей.

Цим самим значно обмежується роля еміграції і її участь в житті свого народу. Ця роля обмежується до двох можливостей — **організації і плекання політичних і соціальних ідей, заборонених на батьківщині, організації революційної боротьби проти цього окупанта, що мусить спричинитися до повалення окупанта та утворення по його упадку нової політичної формації, в нашому випадку Української Держави.**

В аспекті цієї діяльності мусимо признати, що до повороту на батьківщину є певна рація існування політичних партій на чужині, як тимчасових політичних об'єднань, що єдино можливі в умовах еміграції, як осередки концентрації політичної думки і чину, поскільки вони не беруть на себе репрезентації всенародніх інтересів батьківщини та обмежуються лише двома галузями, зазначеними вище.

З огляду на такий стан річей і СГД сьогодні можна було б назвати партією, але між СГД і іншими партіями є засаднича різниця; полягає вона в засадничій оцінці методів громадської організації батьківщини і оцінці своєї ролі на еміграції і вдома. Ця різниця полягає в першу чергу в погляді на організаційну структуру нашого суспільства вдома, яку партійні діячі уявляють собі так, як і структуру еміграційного суспільства, тобто як партійну. Ми-ж таку структуру рішуче відкидаємо, ніякої гетьманської партії у відбудованій державі не будемо творити, а весь свій гетьманський актив пустимо працювати в найбільш співзвучній нашій ментальності кляси, понесемо в них нашу ясну і конструктивну клясову ідею, чим допоможемо їхній самоорганізації, а значить і організації держави. Отже партійна форма для наших партій — є одночасно і частиною їхньої політичної ідеології, тоді як для нас це лише тимчасова форма об'єднання, якого в умовах еміграції не можна уникнути.

Також як вислід цієї партійної ідеології (партійний спосіб організації суспільства) особливо ідеології соціалістичних партій, є перманентна боротьба партій між собою, що є негативним наслідком виховання на засадах марксової науки про класову боротьбу. Хоч це явище належить до психологічних курйозів, але воно дуже негативно відбивається на нашому політичному життю.

Натомість ми, гетьманці, не дуже охоче вступаємо у внутрішню українську боротьбу і коли це робимо, то лише з найбільшої konieczности. Ті, що не помічають нашої внутрішньої роботи над самими собою, приписують це нашій слабості, інертності, або як це є модним говорити в сучасну добу, старечості нас самих і нашого руху та подібні нісенітниці.

На очах наших “далекозорих політиків”, що ось уже 30 років нам пророкують політичну смерть, ми непомітно вирости в українську політичну силу, з якою їм приходить числитись.

Але ми дуже охоче йдемо на широку співпрацю з державно-творчими українськими угрупованнями, що стоять на засадах одного з нами християнського світогляду. Це також є наслідком нашого політичного виховання, побудованого на науці Липинського, що проповідує не класову боротьбу, а співпрацю класів між собою. І в цьому також полягає різниця між нами та українськими політичними партіями!

МИ ОРІЕНТУЄМОСЬ НА ВЛАСНІ СИЛИ

Під орієнтацією на власні сили ми розуміємо тенденцію провідної верстви опирати свою внутрішню і зовнішню політику на власні зорганізовані соціальні і національні сили. Ця орієнтація засадничо виключає різне “покликання варягів”.

Засада орієнтації на власні сили легко зрозуміла в приміненню до власної держави, але в чому полягає ця засада в приміненні до української політичної еміграції?

У двох позиціях: у викристалізуванні на історично-національній та політичній базі, примінюючи її до сьогодішнього стану речей в Україні, своєї власної української політичної концепції і боротьба за неї. І друга позиція — доконати справжньої консолідації всіх творчих українських сил поза Батьківщиною.

Державну концепцію, яку, крім соціалістів, не заперечує ні одна політична українська група, в основному дав нам Липинський, а нашим завданням є пристосувати її до сучасних обставин і поширити як найдалше на український політичний актив.

Орієнтація на власні сили не виключає з нашої боротьби зовнішньої допомоги і зовнішнього союзника. Таку допомогу в достойній формі український нарід прийме і буде її шукати, але якраз запорукою тому, що він її знайде, буде наша внутрішня сила, наша організованість.

Запорукою, що чужа допомога не накинє нам своєї, може нам шкідливої політичної концепції, буде концепція своя, впливаюча із своєї традиції.

ЧОМУ МИ ЗА КОНСЕРВАТИЗМ?

В силу певного історичного процесу консервативні сили в Україні завжди були слабкі. В історичному процесі на них перших скеровував ворог-чужинець свій наступ і відпорних винищував, а слабих асимілював.

Ці сили, згідно своїй природі, накопичують і схоронюють національні та політичні надбання попередніх поколінь. Але тому що у нас вони самі були слабкі — не лишили нам великих надбань. В силу цієї ж слабости, вони не здобули собі в очах народніх відповідного авторитету. Звідси недооцінка самої ідеї консерватизму.

Але спостерігаємо, що навіть у слабому вияві, консервативні сили є небезпечними для ворогів української справи і тому проти них велася і ведеться завжди завзята боротьба.

Консерватизм для ворогів української державности небезпечний ще й тим, що він є вродженне почуття, яке допомагає національному самозбереженню. В суспільному організмі він виконує ту саму функцію, що пам'ять у людини, без якої неможливе накопичення досвіду ні індивідуального, ні громадського.

Гетьманці-Державники бережуть засаду консерватизму-традиції, як одного із найважливіших державотворчих чинників. Це в першу чергу для того, щоб, коли Бог не судив нам здійснити наших намірів, ця засада допомогла нам схоронити найцінніші здобутки минувшини і сучасности та передати нашим дітям, аби вони на цих надбаннях створили певну базу і не йшли до своєї мети напомацки, як доводилось це нам робити.

В сучасну добу, коли ідеями комунізму і націонал-соціалізму знищено стільки духових надбань попередніх поколінь, людство, здається, починає розуміти вагу консерватизму, як ідеї збереження цих духових надбань, і ця ідея набирає значення в прак-

тичній політиці. Це ще зайвий раз підтверджує життєвість за-
сад Гетьманського Руху.

Консерватизм, як бачимо, не має нічого спільного з реак-
цією, якою вороги українського народу намагаються затемнити
чисте тло Гетьманців. Він мусить, як складовий конструктивний
чинник, на ряду з іншими, увійти в нашу боротьбу за Українську
Державу.

ТАКТИКА ГЕТЬМАНСЬКОГО РУХУ

Треба згадати ще одну засаду, на якій ми стоїмо, і якою, на
нашу думку, має керуватись український політик, бо за її допо-
могою можна уникнути зайвої і дуже шкідливої боротьби на
внутрішньому фронті.

Це засада пристосування потягнень практичної політики до
психологічних передумов в часі і просторі. Візьмем за приклад
національне питання у нас дома. В практичній політиці треба
конче розмежувати саму ідею національного відродження і на-
ставлення до цієї ідеї провідної верстви, від методів застосован-
ня її в масах. Коли ідея національного відродження мусить бути
чітка, ясна і безкомпромісова і такою вона має бути скристали-
зована в провідній верстві, то методи її застосування в насивних
масах повинні бути педагогічні, дуже елястичні в залежно-
сті від ступеня денационалізації маси і інших зональних або
місцевих обставин. Треба мати на увазі, що асиміляційний про-
цес на Україні пішов дуже далеко і з цим треба рахуватись, як
з доконаним фактом.

Життєвий досвід нас учить, що гострі методи націоналіза-
ції не лише не дають позитивних наслідків, а в очах населення
навіть компромітують саму українську ідею. І тут виникає пи-
тання не лише методів, а і авторитету провідної верстви, що
собою цю ідею репрезентує.

На прикладі урядової і досить гострої українізації за часів
Скрипника ми бачимо, що назовні ця українізація дала нібито
добрі наслідки, але в дійсності для самої української ідеї вона
принесла багато шкоди. Ті, кого насильно українізували, при-
няли українську зовнішність, але лишились ворогами України.
Небезпечність такої позиції не вимагає спеціальних пояснень.

Процес реасиміляції повільний і психологічно дуже склад-
ний. І чим елястичніше буде діяти провідна верства тим ліпші і
швидчі будуть наслідки. Найсильніші засоби реасиміляції — це
авторитет української провідної верстви в очах населення.

Приклади з господарського життя також підтверджують, що не кожне і не скрізь скероване до добра населення зарядження чи реформа без урахування вище згаданих обставин знайде прихильний відгук серед населення і буде доцільним. Наприклад, реформа царської Росії, яка мала намір оперти захитаний авторитет влади на міцного селянина шляхом утворення великої кількості хуторських господарств, викликала в Росії селянські бунти, бо там не знали індивідуального землеволодіння, а у нас в Україні, де селянин був самостійним господарем на власній землі, вона була зустрінута дуже прихильно. Цілком навпаки було з колгоспами. Вони в Росії прийнялись без особливих труднощів, а в Україні коштували мільонів жертв.

В практичній роботі таких проблем буде багато і коли влада все буде мати на увазі добробут всього населення, то мусить узгляднювати психологічне настановлення народу і ступінь та характер його національної і побутової культури.

*

Оце ті засади, на яких твердо стоїть Гетьманський Рух ось уже 30 років. Що вони є правильні і творчі, підтверджує факт, що до них особливо після другої світової війни, повертає весь світ. А ще зовсім недавно панували часи, коли не лише на сході, а і тут в Європі одверто відкидали навіть християнські ідеї.

В напрямку переоцінки цінностей і українське суспільство в цілому в своїх політичних поглядах зробило значну еволюцію. Багато до цього спричинилась нова еміграція, особливо селянство, що вдома пережило страшні часи релігійних переслідувань, занепад християнської моралі і бачило практичні наслідки цього. Можна з певністю сказати, що українська громадськість на еміграції взаємно до себе наблизилось і то якраз на ґрунті засад Гетьманського Руху — на ґрунті християнської моралі і шукання орієнтації на власні сили.

МЕТА ГЕТЬМАНЦІВ-ДЕРЖАВНИКІВ

Яка ж мета Гетьманського Руху?

Відповідь на це питання ми власне уже дали. На цьому місці спробуємо лише із всього вищесказаного вибрати те, що стисло відноситься до повищого питання.

Виходячи з переконання, що лише Монархія-Гетьманство може здисциплінувати і об'єднати наш нарід для боротьби за свою свободу, ми ставимо такі завдання:

1. Бути фізичною і духовою базою для Гетьманича Данила, з якої Він розпочне змагання за Предківську Булаву.
2. Дати українській духовості твердий морально-політичний кістяк (хребет).
3. Виховувати і виховати своїх членів в засадах християнської моралі, законності і правопорядку, вірності Українській Гетьманській Династії та відданості ідеї Української Суверенної Соборної Держави. Ці засади обороняти і застосовувати в життя.
4. Поширювати ці засади на політично-активні патріотичні українські сили, що в неорганізованій формі прагнуть до однієї з нами мети.
5. Стреміти до братньої співпраці з іншими українськими політичними силами, що стоять на базі християнського світогляду, без огляду на те, чи це сили консервативні, чи революційні, бо за наукою Липинського лише з гармонійного співжиття сил поступових з силами консервативними народжується справжній поступ.

Тернистий шлях українського народу до свободи, тернистий він і для Гетьманського Руху.

Заснований в добі панування марксівських ідей, Гетьманський Рух ними був оцінений як та сила, що цим ідеям стане поперек шляху до руйнування християнської моралі українського народу. Виразниками цих інтернаціональних ідей в Україні і за кордоном були українські комуно-соціалісти, що оголосили нам нещадну боротьбу.

До них приєднувались і чужі вороги української державности, чужі державники, що зрозуміли вагу монархічної ідеї для сильного потенціально, але слабого організаційно, репрезентованого десятками необ'єднаних партій і тому хаотичного, безформеного українства.

Весь період між двома світовими війнами на українському політичному полі ішов бій між ідеями Липинського та союзом інтернаціоналу і реакції. Одні однісінькі стояли ми перед міцним лютим і підступним ворогом, але у нас була непереможна зброя — Ідеї Липинського і чистий незаплямований прапор Гетьманця. І ворог був проти нас безсилий.

Друга світова війна, а особливо її наслідки, остаточно відкрили руйніницьку силу ідей комуно-соціалізму. В становищі України опинилась більша половина Європи, і світ почав розу-

міти, що небезпечна гра зайшла далеко. І з певністю можна сказати, що на цілому поневоленому світі нема уже ні одного чесного патріота, щоб в цих ідеях шукав порятунку для своєї батьківщини.

В наслідок цього і в нашому українському суспільстві ці ідеї скомпромітувались остаточно. Вони ще чіпляються за український ґрунт, але це вже агонія. Нема їм місця на нашій землі.

І чим швидче вони зйдуть з української політичної арени, тим ліпше для українського народу, бо лише ці інтернаціональні ідеї стоять на перешкоді до національно-державного об'єднання всіх українських творчих сил.

Але воно прийде це об'єднання, як неминуче після ночі приходив день. І в обличчі майбутньої боротьби за свою державу стане об'єднаний християнською ідеєю — братньою любов'ю один до одного і до своєї батьківщини з Богом у серці весь Український Народ.

В. Липинський

Про патріотизм і шовінізм

(З неоголошеного листа)

Націоналізм буває двоякий: державно-творчий і державно-руйнуючий — такий що сприяє державному життю даної нації і такий, що це життя розідає. Прикладом першого може бути націоналізм англійський; другого — націоналізм жидівський, польський, український. Перший єсть націоналізмом територіальним і політичним, другий єсть націоналізмом екстериторіальним і віроісповідним. Перший я називаю патріотизмом, другий шовінізмом.

Коли Ви хочете, щоб була Українська Держава — Ви мусите бути патріотами, а не шовіністами. Що це значить?

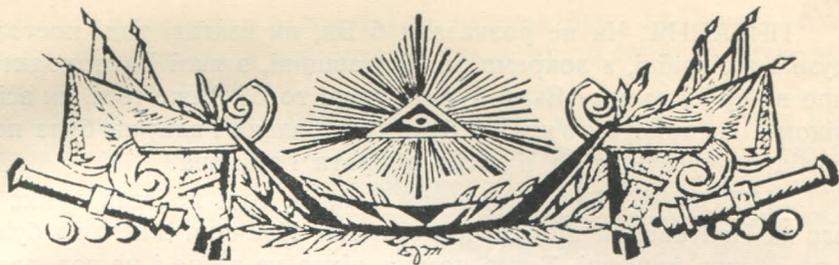
Це значить перш за все, що Ваш націоналізм мусить бути опертий на любови до своїх земляків, а не на ненависти до них за те, що вони не українські націоналісти. Ви мусите все своє почуття і весь свій розум напружати на те, щоб найти порозуміння, найти спільну політичну мову, з місцевим "ненационалістом", іншими словами: сотворити з ним разом на Українській Землі окрему державу.

Шовініст робить навпаки: він завжди во ім'я націоналізму порозуміється з чужинцем проти свого земляка.

Одначе шовінізм український різниться від шовінізму польського і жидівського, які він наслідує, тим, що він не має таких глибоких культурних і економічних коріннів, що дали б йому змогу стати сильним віроісповідним і економічним рухом, як останні. Культурні коріння України в народі українським не глибші від коріннів Руси, і коли почати грати на почуттях, на емоціях, на “національній вірі”, то на Україні перемаже завжди “Союз Русскаго Народу”, а не “Союз Українського Народу”. Шовінізм український, який єсть націоналізмом по моді лавочників і по моді живущих од віктарів “національної віри” інтелігентів, доведе політичну ідею України до загибелі, бо ані дійсні бакалейщики, ані до чогось здатні інтелігенти на Україні шовінізмом українським не захопляться.

Отже будьте патріотами, а не шовіністами. Бути патріотом це значить прагнути всіма силами своєї душі до сотворення людського, державного, політичного співжиття людей, що живуть на Українській Землі, а не мріяти про витоплення в Дніпрі більбуло честю носити ім'я Українця. Бути патріотом це значить шукати задоволення не в тім, “щоб бути Українцем”, а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом це значить перш за все вимагати гарних і добрих учинків од себе, як від Українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони “неукраїнці”. Врешті бути патріотом це значить, будучи Українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державно-творчі прикмети: віру в Бога і послух Його законам, тоб-то духові вартости, далі вірність, твердість, силновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної Влади (монархізм), загалом кажучи лицарськість — тоб-то політичні вартости. Натомість бути шовіністом це значить прикривати свою духову пустоту (безрелігійність), і своє політичне руйництво: отже зрадництво, хисткість, безвольність отаманію, самозакоханість, кареризм, декласованість — фанатичними вигуками про “Неньку-Україну”, про “рідну мову”, про “ми українці”, про клятих “Москалів і Ляхів” і т.п. Борони Вас Боже, од такого рода “націоналізму”, який може принести тільки те, що вже приніс: руйну України.

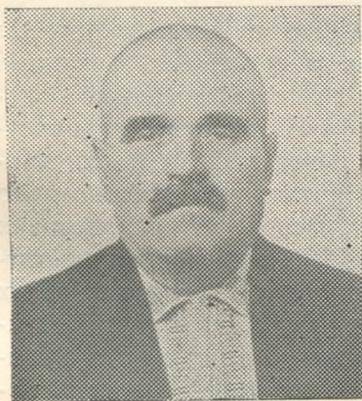

Я обирав Гетьмана України в 1918 р.

Розмова з хлібором-власником Гергелем П. М.

5 березня 1951 р. в м. Філадельфії

ПИТАННЯ: Скажіть, Петре Андрієвичу, це правда, що Ви обирали в квітні 1918 року Гетьмана України Павла Скоропадського?

ВІДПОВІДЬ: Так це правда і це я вважаю найсвітлішою хвилиною у моєму житті.

ПИТАННЯ: Чи не були б Ви так ласкаві, дещо в подробицях розказати про цю подію, а саме, скільки Вам тоді було літ, хто Вас послав делегатом і який тоді був Ваш матковий стан?

ВІДПОВІДЬ: Я уродився 1885 року в с. Рокитна Донівка, Недагадської волости, Кременчуцького повіту на Полтавщині, отже як я їхав на цей зїзд, було мені тоді 33 роки. Був я делегатом союзу хліборобів-власників, що його організаторами на Полтавщині були Петро Білокінь і О. Бегма, обидвох їх пізніше було замордовано так за велику працю для оборони України від "соціяліствующих", як і зокрема за те, що були організаторами на Полтавщині руху за вибір на Україні Гетьмана-Суверена.

Походжу я з сім'ї хлібороба, з полтавських козаків, батько мій мав коло 40 гектарів землі, на якій сам він і ми всі діти трудилися від світання до смеркання.

На зїзд у Київ, щоб обрати нашого Господаря Гетьмана України, я поїхав як член Союзу Хліборобів-Власників з доручення нашої волосної філії.

ПИТАННЯ: Чи не розказали б Ви, як взагалі тоді постала думка в Україні, а зокрема на Полтавщині, з якої Ви походите, про вибір Гетьмана? Який був ґрунт до того? Адже тоді, як всім відомо, господарем України була Центральна Рада; чи була потреба її усувати, а на її місце обирати Гетьмана?

ВІДПОВІДЬ: Так, я розкажу Вам, як тоді постала думка у нас на Полтавщині про вибір Гетьмана. Причини для того були і то досить поважні. Тепер чомусь ніхто не пише і не говорить про те, що лихого для свого народу зробила Центральна Рада в перший період її господарювання, а те лихо, що нарobili панове з Центральної Ради було єдиною підставою, чому наше селянство, наші господарі-власники, що були цвітом української нації, вирішили її усунути і на її місце поставити Господаря-Монарха.

Найголовнішою причиною були надто ліві зарядження, що їх видавала Центральна Рада, а коли на ґрунті тих заряджень прийшло до цілковитого грабування селянства місцевою голотою і всякими зайдами, то не було кому й пальцем поворухнути, щоб це безчинство спинити. Чи ж могла така влада викликати до себе пошану? Я наведу Вам такі приклади: за законом, що його видала Центральна Рада, установлено було для великих землевласників земельний наділ в 25 дес. землі, три штуки тяглової робочої сили і на десять душ сім'ї одну корову, а на зверх десяти душ дві корови і т.п. Тоді почалося, як кажуть, вавилонське стовпотворення. Так звані бідняки, а по суті голота, п'яниці всякі почали ходити по господарських хатах і що зверх того, що було приписане законом Центральної Ради, почали тягти направо й наліво. Закона не було, щоб ходити по коморах чи хатах і брати в заможніших господарів хатні речі, але місцева влада, шукала часом лишку робочої сили і реманенту не в хлівах чи стодолах, а в коморах, куфрах і поза образами. А влади, до якої можна було б звернутися, щоб припинився цей грабунок, не було. Просто через те не було, що ніхто з авторитетом Центральної Ради тоді на місцях не рахувався. Як же можна було таку владу шанувати і її підтримувати? На цьому ґрунті в окремих місцевостях постали бійки між окремими групами селянства. Дійшло було до того, що дивлячись на той розгардіяш, що створився був на ґрунті відбирання лишків, деякі селяни, яких те відбирання лишків не стосувалося, як у нашому селі селянин Степан Велигодський, що мав 12 дес. землі, криком почали кричати: порятунку треба! Влади треба, бо як так далі протягне, то

виріжуть одні одних до душі! І він першим був у нас в селі за те, щоб у Києві постала авторитетна влада, яка б спинила лихо, що тоді по селах коїлося.

Думка про вибір Гетьмана на місце Центральної Ради стала серед наших поважніших громадян, які знали Історію України, знали добре добу Хмельницького і які хотіли, щоб Україна мала нового Хмельницького, а не безсилих балакунів, які далі поза словами нічого ділом не можуть зробити. У нас думка про вибір Гетьмана рознеслася блискавично по всіх усюдах, і кожен, хто бажав, щоб на Україні запанував лад, сердечно її підтримував, бо кожен знав, що без Господаря ми пропадемо.

ПИТАННЯ: Чи не могли б Ви розказати що-небудь про самі вибори у Києві, свідком і учасником яких Ви були?

ВІДПОВІДЬ: То вже давненько було і моя пам'ять багато з того, що тоді діялось втратила, але найбільш цікаві і значні речі ще й по сьогодні пам'ятаю. Отже, коли мені в полудень 28 квітня 1918 року, на поле, де я орав, мій батько приніс вістку, що на волосному зїзді Союзу Хліборобів-Власників мене обрано на делегата і що самий зїзд має бути другого дня, тоб то 29 квітня, то я, пам'ятаю як сьогодні, покинув плуга і коні, а сам пішов додому, щоб збиратися до Києва. Виїхав я того ж дня під вечір, а вранці був уже в Києві. Ви не можете собі уявити, що за сила делегатів прибула того ранку у Київ! Всі готелі були забиті народом, на залізничій станції, на дніпровій пристані — не було де голці впасти, така сила скрізь народу була. Я так думаю, що прибуло тоді нас з усіх кінців України біля 8-9 тисяч. По вулицях ходили патрулі Центральної Ради і перепитували, що це за люди і робили спроби прогнати нас з головніших вулиць, як Хрещатик, Миколаївська, Фундукліївська тощо. Де стояло гурт 20-40 чоловік, вони підходили, кричали розходитися і грозили, що будуть стріляти, але їх грозьб ніхто не слухав. Коло полудня, а може трохи раніше на найголовнішій вулиці, Миколаївській, в найбільшому в Києві театрі, зібралися делегати.

Першим вийшов на сцену один із ініціаторів зїзду наш полтавчанин Микола Гаврилович Коваленко. Він почав говорити, що на нашу долю припала честь відбути таке важне діло в Історії України, як вибір свого Гетьмана, Господаря Української Землі. На залі счинилося таке, що й передати трудно. Всі плескали в долоні, кричали "Слава!" і "Хай живе наш Гетьман!" Тоді обрали до президії представників від кожної губернії, а на голову зборів представника від Київщині, забув як його прізвище.

Дальший порядок зборів був затверджений з кількох точок, але я запам'ятав лише ту, де говорилося про Українські Установчі Збори. Докладчиком по цьому питанню був один професор. Як він кінчив говорити, то з усіх місць почали просити слова делегати і кожен кінчав словами: Геть Центральну Раду з її законом про грабунки селян! Грабіжників покарати! Центральна Рада не хоче до нас йти, то ми до неї підемо! Не хочемо мати такої опіки над нами, як досі мали! Годі!

Тоді на трибуну вийшов знову Микола Коваленко і після того, як розказав, що за безладдя діється тепер скрізь в Україні і що за міністри сидять тепер, то з залі понеслися вигуки: Гетьмана нам треба! Гетьмана!

В одній із лож сидів генерал Павло Скоропадський і ще кілька військових з ним. Під час вигуків: “Гетьмана!” “Гетьмана!” — ті, що сиділи спереду, повставали і повернули очі до того місця, де сидів Павло Скоропадський. Оплескам не було кінця і всі кричали: “Гетьмана! Гетьмана! Хай живе Гетьман!”. Це тривало мабуть хвилин з п'ять. Тоді генерал Скоропадський встав з свого місця і вийшов на сцену. Оплески ще збільшилися, довго не вгасали і просто не можна було зрозуміти, що кругом діється, такий піднесений настрій був у всіх. Ледь вгамував Голова присутніх і то лише після того, як знаками показав, що хоче говорити сам Павло Скоропадський.

В залі настала мертва тиша і то така, що чутно була, як кожен дихав. А майбутній Гетьман говорив, що він дякує за те, чого він свідком був і що з усього він зрозумів, що присутні бажали б саме його мати своїм гетьманом. Як тільки він це сказав, знову зірвалася буря голосів і оплесків: Так! Так! Вас хочемо Гетьманом! Вас! Хай живе Гетьман Павло Скоропадський!

Гетьман підніс руки цим показуючи, що він хоче щось ще сказати: знову настала тиша. Тоді Гетьман почав дякувати за довір'я і говорити, що лише тяжка доля, яку переживає Україна, дає йому одвагу взяти на себе той тягар, яким була б тепер влада Гетьмана в розбитій війною і революційною завірюхою України.

У Софійським соборі пізніше був молебень. Тут було багато духовенства і єпископ Никодим поблагословив і помазав Гетьмана. Потім всі пішли на площу перед собором і тут ще відправлено було молебня і хор разом з усім народом співав “Многая літа Гетьманові всієї України!”

С. Л.

Історичні паралелі

ДІЛО ГЕТЬМАНА БОГДАНА

Нема світлішого періоду в історії України останніх трьох століть, як доба Хмельниччини. Нема геняльнішого державного мужа і політика в історії України за цей же відтинок часу, понад Гетьмана Богдана Хмельницького. З цим всі згодні, навіть чужинці, які студіювали нашу історію.

А проте за тих часів, за часів життя, Гетьмана Хмельницького і існування Козацької Держави, ніхто не мав стільки ворогів і ненависників, як той Гетьман. І були тими ворогами не стільки чужинці, (хоч їх, розуміється, теж не бракувало) як свої рідні земляки.

На замовлення людей, зацікавлених у знищенні авторитету Гетьмана Богдана серед народу, склалися за великі гроші своїми ж поетами т. зв. "народні" пісні, в яких співалося:

"Бодай тебе, Хмельниченьку, перша куля не минула"...

На те саме замовлення наші мистці-малярі малювали Гетьмана з осячими вухами. . . . Чого тільки не творили рідні опозиціонери! Неправда про Хмельницького і про його державне діло була так щедро і густо посіяна, що через двісті літ не міг її по-справжньому оцінити навіть такий муж, як Тарас Шевченко! Він, пішовши слідом за "істориками", "народними" піснями і "переказами", немало написав **кривди** про творця Української Козацької Держави.

І тільки ХХ-е століття і наші історики державницького напрямку **силою історичних документів довели**, що в особі Гетьмана Богдана Хмельницького Україна мала свого Велетня, якому під порівняння не міг йти жоден з тогочасних європейських державних мужів і політиків.

Найбільше діставалося творцеві Козацької Держави від своїх невдоволених за так звану Переяславську Угоду, якою, мовляв, Україна була віддана на поталу Москві. Але тепер цілком доведено, що ця Угода була лишень військовим договором з одним з сильніших тоді мілітарно сусідів для безпеки від запланованого військового нападу іншого сусіда (Польщі). І Гетьман Богдан в той неймовірно відповідальний час **не мав іншого вибору**, а тільки такий, як він зробив. І це розуміла більшість його найближчих дорадників і активно цьому сприяла.

Але, уклавши Переяславську Угоду, як стверджують історики державницького напрямку, Гетьман вже на другий день по ній почав будувати геніяльні політичні пляни, які мали на меті не тільки зашахувати Польщу, Москву і Крим, а створити на сході Європи Українську Державу, яка провадила б політику у **цілій Європі**. Цими плянами були зусилля Хмельницького, здійснювані у Чигрині через чужинецьких послів, щоб створити на сході Європи **КОАЛІЦІЮ ДЕРЖАВИ**, у яку мали увійти: Україна, Швеція, Прусія, Семигород, Молдавія, Волощина і Литва. Що єднало названі держави в одну силу? Спільні інтереси. Коаліція названих держав спиралась на міцних основах тогочасної спільності їхніх політичних інтересів. Коротко: Шведський король Карло Густав, маючи намір заволодіти польським побережжям Балтику, шукав союзника, який був би ворогом і Польщі і Москви, бо Віленський мир Москви з Польщею зробив останню дуже сильною. Кращого безкорисного союзника, ніж Україна, Швеція не могла знайти.

Фрідріх Вільгельм — князь пруський і курфюрст бранденбургський — основник сили і могутності Пруської Держави, тільки завдяки повстанню Гетьмана Хмельницького в 1648 році зміг визволитись з-під впливу Річипосполитої. Вже в жовтні 1648 року він мав асекурацію, що звільняла його від обов'язку складати особистий голд королеві Польщі і платити щорічну данину. На союз з Україною він якнайрадше йшов, бо цей союз ще далі зміцнював політичне становище Прусії.

Литва, Молдавія, Волощина і Семигород мали такі самі кровні інтереси у боротьбі чи то проти загарництва Польщі чи то проти кримських кочовників. Більше того: постанову такого союзу сприяв і всіляко про нього дбав такий великий дипломат і політик як Кромвел, який навіть інтереси Англії вбачав у його існуванні.

Отже, велика Коаліція Держав на сході Європи **мала поста-**

ти і провідну ролю в ній мала посісти УКРАЇНА. На превеликий жаль і трагедію України життя Гетьмана Богдана було закоротке, щоб ці пляни перетворилися в життя. В той час, як Шведський посол Лілієнкрона ці пляни уточняв у Чигрині, великий Гетьман вже лежав смертельно хворий у ліжку. Чуючи, що міцна рука Володаря вже не в силі покарати ворохобника, козацька “чернь” на польському фронті зразу ж проти своїх полковників збунтувалась.

Командувач українськими військами на цьому фронті, полковник Жданович, замість бунт здавити нещадно, як це раніше за наказами Гетьмана робилось, сам відступив і, покинувши союзника України Ракочого, сам рушив до Чигрина. Зразу ж по тому “чернь” двох полковників забила, а через московського агента Желябужського, який тоді енергійно кочував поміж українськими козаками і робив свою чорну роботу, просила сказати цареві Олексієві Михайловичу, що “вона Царю служити хоче, а своєї старшини, що вирушила в похід проти Польщі без волі царської, слухати вже більше не буде”. (Кубаля: “Війна Бранденбурська”, ст. 213).

Повищі вістки старого Гетьмана прибили. Як пише очевидно цих подій Лілієнкрона — “Зрада козацька так сильно вразила Гетьмана, що він, наказавши викликати до себе Ждановича і страшним гнівом запалившись, був поражений ударом, п’ять днів пролежав без мови, а на шостий день в Бозі почив”.

Невдовзі після похорон Гетьмана Хмельницького справи державні України пішли кардинально у протилежний бік, як їх плянував і ціле своє життя здійснював великий Гетьман.

Принцип спадщинного Гетьманату, що його козацька старшина прийняла і Актом Проголошення (а не вибору!) Юрія, Гетьманича, законним наслідником Української Держави присягою ствердила 10 квітня 1657 року в Чигрині, був зліквідований. На місце Юрія старшина обрала Гетьманом Івана Виговського, що потай ще за життя Гетьмана Богдана мріяв про булаву. А по тому все пішло, як по писаному. На гетьманську булаву Виговського знайшовся претендент Пушкар, на Сомка Брюховецький, на Дорошенка Самойлович . . . сто літ валили українські люди те, що Гетьман Богдан створив за неповних 10 літ!

ДІЛО ГЕТЬМАНА ПАВЛА

В квітні 1918 року нащадкові гетьманського роду Скоропадських — Павлові Скоропадському — пощастило відновити

Гетьманську Державі на тих самих засадах, на яких її будував Гетьман Богдан Хмельницький. Насамперед дбав він про сталі державні кордони з приєднанням до України всіх корінних українських земель. Дбав про посольства у всіх державах, про власне військо, про державну валюту, про розвій культури і освіти. А саме головне про відбудову зруйнованого 4-літньою війною народнього господарства і промисловості.

І тут прямим повстанням зсередини всі державні пляни і досягнення були знівечені. Чому? Фасадним приводом до нього послужив т. зв. акт федерації з **неіснуючою небольшевицькою Росією***). Як раз таке саме явище, як за Гетьмана Богдана Хмельницького — Переяславська Угода з Московщиною! Так. Гетьман Богдан Хмельницький уклав Угоду з слабою культурно, політично і економічно Москвою супроти сильної у всіх відношеннях Польщі, яка була в стократ більшою загрозою тоді для України, ніж Москва.

Зробивши цим актом перший крок своєї державної політики, за ним, як нам відомо, мав прийти другий крок — Коаліція Держав східньої Європи. І цей другий крок мав перекреслити будь-яке значіння Переяславської Угоди для майбутнього України. Смерть Гетьмана і зрадлива поведінка найближчого оточення Гетьмана все це в корені зламали.

Те саме явище маємо в акті федерації з неіснуючою небольшевицькою Росією Гетьмана Павла Скоропадського. Цим актом, щоб виграти час, щоб заручитися призво альянтів царської Росії — Англії і Франції — щоб створити всі передумови розгрому перед кордонами України московських большевиків — Гетьман Павло Скоропадський пішов на цей вимушений обставинами крок. Пішов, бо іншого виходу не було. Або самоізоляція після розвалу Німеччини і Австрії і в найкоротший час знищення большевиками чи білою гвардією, підтримуваною Альянтами, або нідочого не зобов'язуючий акт федерації і ви-

---

*) Дехто пробує порівнювати акт федерації Гетьмана Павла з Варшавським Договором 1920 року. Порівняння явно несумісне. Клаптиком паперу, яким по суті була ота федерація, не віддавалося нікому і клаптика Української Землі. Якщо Переяславський Союз був обома сторонами скріплений і таким чином мав силу на століття, то в акті федерації Гетьмана Павла того не було, бо самої другої сторони не існувало.

Зовсім інша справа Варшавський Договір. Тут існували обидві сторони, обидві сторони уклали і власноручно підписали міжнароднього значення документ, за тим документом віддавалося на користування і управління чужій державі Українська територія з усіма її багатствами і населенням. Речі кардинально відмінні і змістом і значенням.

граш в часі, щоб самому вбратися в сили. Третього виходу не було. Тільки ці два.

Українській інтелігенції, що очолила повстання проти своєї Держави, земля під ногами не горіла. Можна було почекати. Можна було хоч на короткий час піти на співпрацю. Можна було, бо шляхи до співпраці від першого дня Гетьманської Держави і по останній нікому з українських діячів **не були закриті**. Чому ж вони не пішли? А з тієї самої причини, з якої весь час певна їх частина не хотіла йти на співпрацю з Гетьманом Богданом. Бо власний егоїзм, бо власна жадоба влади весь час і на всіх етапах їх до того штовхали.

Але, якщо Гетьман Богдан Хмельницький мав тверду руку і всіх отих, хто проти нього щось замишляв, немилосердно і жорстоко карав на смерть, то Гетьман Павло Скоропадський того **не робив**. Навіть прямих змовників, про яких йому відомо було на підставі слідчих матеріялів, що вони організують проти Української Держави повстання, він під чесне слово випускав на волю. А наслідки? А наслідки ті, яких ми всі свідками сьогодні є. Української Держави нема, ті, що валили її Гетьмаську суть, сами були вигнані ворогом на чужину, а ми, покоління свідків і учасників II-ої світової війни, нічого не навчившись з сумного досвіду власної історії, по-старому прямуємо шляхом розбрату, звеличання Гуляй-Поля і Республіки отаманів. Чи так має бути й далі? Чин великих Гетьманів Богдана і Павла—великий і повчальний приклад. Або ми переборемо власний егоїзм, жадобу особистої влади і підемо творити Україну, яку вони творили, або Україна і надалі лишиться етнографічним поняттям, а з усіх наших багатств користатимуться і далі чужинці.

Ми не хочемо повороту помершого монархічного ладу, ані відродження монархії в її минулих звироднілих формах... Гетьманство — це символ єдності Української Нації і сили Української Держави, персоніфікований в особі традиційного, національного, дідичного Гетьмана. Воно стоїть понад всіма кастами, партіями, клясами і до нікого в нації спеціально не належить так само, як не може до когось спеціально належати і чийсь моноподем бути само традиційне поняття Української Нації.

В. Липинський.

З ПРЕСОВОГО АРХІВУ

А. М. Андрієвський

Доктор Осип Назарук

Вік прожити, не дощеву негоду пересидіти. На віку, як на довгій ниві, всього буває — добре і зле. Добре маємо пам'ятати та науку з нього брати; зле — прощати.

Постать Назарука для молодого покоління, особливо тепер, надзвичайно повчальна. Він не панського роду, не панських традицій. Він витвір нашого села: син кушніра з Бучача. Так мені оповідали його земляки. Тяга до освіти — звичайне явище в нашому селі. При першій можливості наші селяни й міщани старались своїм дітям дати освіти. Назарукові батько дав вищу освіту.

Вперше в житті побачив я Назарука в листопаді 1918 р. в Білоцерківських бараках, коли вже було оголошене повстання проти Гетьманської влади. Я був кооптований до Директорії В. К. Винниченком, як представник партії соціалістів-самостійників, себто націоналістів, бо треба було дати їм голос у Директорії. Коли я прибув до Білої Церкви (місця осідку на той час Директорії) Універсалу до Українського народу, що оповіщав повстання проти Гетьманської влади, з підписом С. В. Петлюри, яко Головного отамана, вже видруковано й випущено. Авторами універсалу були Петлюра й Назарук, обидва журналісти й майстри вітійства. Ядром повстання мали бути Січові стрільці. Провід їх складався з таких осіб: Євген Коновалець, командант, курінні отамани й старшини: Федь Черник, Роман Сушко, Андрій Мельник, Даньків, Чмола, Чайківський та інші, а ідеологом, правним радником, політичним референтом — Осип Назарук. Його всі поважали і звали не інакше, як "наш доктор". Він був душею

проводу. Невсипущою енергією, знанням нашої історії, публіцистичним таланом ніхто з січовиків зрівнятися з ним не міг. Було таке вражіння: Назарук — батько, а січовики — діти.

Що приніс із Галичини в Велику Україну у своїй душі Назарук? Він був радикал. У Галичині тоді було дві радикальних партії: одна під проводом Левка Бачинського, друга — Кирила Трильовського. Обидві між собою ворогували. Назарук належав до першої. Від своїх предків він одідичив ненависть до поляків і свято був переконаний, що ми, наддніпрянці, маємо таку саму ненависть до москалів. Його легко було переконати, що Гетьманська влада — це замасковані москалі. Авторитетом для нього тоді був В. Винниченко. Він поважав його письменницький талан і високо ставив його “надзвичайну індивідуальність”, про що мені не раз говорив. У наших наддніпрянських обставинах абсолютно не розумівся. Український большевизм він уважав за скрайній націоналізм. На зібранні большевистуючих есерів й есдеків Назарук одверто з захопленням заявив: “та коли б у нас у Галичині був такий “большевизм”, то там би ні одного ляха не зосталось”.

Російських большевиків він уважав за націоналістів і вірив, як і Винниченко, що між ними та українцями можливе порозуміння; Росія — для російських большевиків, Україна — для українських. У своїх порадах був гарячий і рішучий. Одного разу Винниченко, яко голова Директорії, дає інструкції новопризначеному комісареві на Полтавщину; був присутній я й Назарук; зайшло питання: як поводитись із контрреволюціонерами? Назарук блиснув очима, кулаком по столі й різонув: “на місті!”, себто — вбивати. Коли комісар вийшов, Винниченко й каже Назарукові: “Невже Ви, пане докторе, такий большевик?” У розумінні тодішнього Назарука кожний, хто не пристав до Директорії, “повинен смерті”.

Назарук знав німецьку мову, вмів поводитись із німцями. Тому при всіх переговорах із німцями він обовязково був присутній, яко перекладчик; але в дійсності переговори вів він сам, а ми лише слухали. Галицький есдек Дідушок обдувив наш Національний Союз, не знаю, чи свідомо, заявивши, що німецький штаб ніби то нічого не має проти повстання: а в дійсності німці з самого початку поставились проти повстання. Назарук два рази з Хвастова їздив до Німецької Команди, агітував між німецькими вояками, переконував німецькі делегації, завжди виставляючи аргумент, що Гетьманська влада має лише Київ, а Ди-

ректорія, власне — Петлюра, цілу Україну. Праці Назарук мав без кінця вдень і вночі. Не знаю, коли він спав. Сіра шинеля, черевики з обмотками, салдатський кашкет — це його убрання. Коли б не пенсне на носі, то й доктором назвати неможна. Так де-хто й казав: большевик, а не доктор!

Назарук переводив слідство над заарештованими гетьманцями. Начальник січової розвідки, Кульчицький, десь коло Козятина в вагоні заарештував міністра Вороновича й полковника Мішківського. Привезли їх до Хвастова і здали Назарукові. На допиті Мішківський на питання: Чому служив гетьманові? — відповів: Тому, що присягав йому. Ця відповідь заімпонувала Назарукові. “Оце чоловік!” — сказав він і постарався, щоб Мішківського відправили на Галицький фронт. Воронович сказав: “У міністерську листу вписали мене без моєї згоди, я тоді не був у Києві, а матеріальні мої інтереси в Україні”. Яка дальша доля Вороновича, я напевно не знаю. Але чув, що його січовики розстріляли в такому самому порядку, як і генерала Келера.

Назарука призначили міністром преси і пропаганди. Начальником пресового бюро був с-р. Григоріїв. Вже почалися наші невдачі. Ес-ери починають винити в тому самостійників, особливо Запорізький корпус і полк. Болбочана. Назарук, Коновалець і вся січова старшина підпадають під вплив ес-рів. Останні бачили спасіння в большевицьких “радах”. Січовики допомагають заарештувати Болбочана. Від французів із Одеси жадної допомоги нема, хоч на переговори сам Назарук їздив. Настає повний параліч Січової команди й наше державне бакрутство. Січовики залишають Київ. Коновалець кидає фронт і на власну руку веде переговори з большевиками, сподіваючись цим захоронити Україну. Назарук зникає з обрію. Настає “український сказ і деморалізація”. Присуджують до розстрілу Болбочана. Націоналісти: Оскілко, Ол. Макаренко втікають од чеботарівської контр-розвідки. Мене неофіційно взяв під охорону Галицький уряд, бо кабінет Мартоса-Мазепи позбавив мене прерогативи директорства. В червні 1919 р. я випадково в Бучачі здибав Назарука. “Що за Збручем роблять?” — питаю. “Жеруться” — відповідає й ні слова більше. Через рік бачу Назарука в Відні. Він у наддніпрянській демократії розчарувався остаточно, але вірить у спасіння Галичини за допомогою большевиків. Одкрито дружить із большевиками й большевицького агента Дятлова втягає, яко приятеля, в українські кола. Швидко стає у президента Петрушевича першим чоловіком. Бере в руки офіційний

орган “Український Прапор” і наповнює його своїм змстом. У Відні він жениться. Однак сумнів і невдачі не дають йому спокою. Через мене починається в нього літературне знайомство з В. К. Липинським. До мене Назарук мав респект, особливо після того, як моє пророкування, що большевики Варшави не візьмуть, справдилось. Я тоді часто бував у Липинського в Райхенау; він писав тоді свої славетні “Листи”, ми дискутували з ним на українські теми. Зміст дискусії я принагідно передавав Назарукові без жадного упередження. І ось почав я зазначати, що зміст дискусії він використовує для “Українського Прапора”. Раз було так: я питаю В. К. Липинського, чи може справді Польща нам допомогти; а В. К. відповідає: це все одно, як би ви питали, чи може курка допомогти воліві, що впав у яму; віл ув'язнаний, а курка бігає кудкудакає й намагається вола рятувати. А граф Холоневський, що тоді був гостем у В. К., ще й докинув: “Польща нагадує нашого ховражка (суслика), що вліті краде бараболю й ховає в мішечки під вухами та так вандрує до нори, але, як побачить собак, то дає ходу й викидає бараболю; оттак і Польща, набрала тих меншин, а прийде небезпека, то буде їх викидати”. Зміст оттакої балачки Назарук умістив у “Прапорі”.

Президент Петрушевич вирішив Назарука, як здібного агітатора й публіциста, до Америки з ціллю пропаганди нової позиції між америкаськими українцями для Галицького уряду. Назарук взяв це доручення, відцурався демократичного світогляду і присвятив себе цілком гетьманській ідеології. Я осуджував таку поведінку, бо Петрушевич вірив йому і ставився до нього так, як батько до сина, але чужа душа, як кажуть москалі “потьомки”.

За рекомендацією В. К. Л. я був послав свої спомини до Назарука в Америку. Малось на меті їх надрукувати, але дуже добре, що так не сталось. Назарук мені відповів так: “прочитав за одним духом, я вже од тої зарази (розумій демократичної) вилікувався”.

До самої смерті Назарук уже ідеології не міняв. Він почав із радикалізму, був націоналістом, розчарувався в націоналізмі й демократизмі, як спасальних ідеологіях для України, й по довгих блуканнях спинився на гетьманській ідеології й їй остався відний до смерти.

Назарук пізнав вартість чи погубність ідеології не з книжки, а з реального життя. В життєвому пеклі він був не пасивним глядачем, а активною особою. Він переродився. “Літеплі”, себто — ні зимні ні гарячі здебільшого до переродження не здібні. Він був “гарячий”.

Чотири з'їзди

Канада, Америка, Німеччина, Англія... Чотири з'їзди Організацій Гетьманців-Державників на протязі останніх двох літ в головніших краях світу! Чотири з'їзди і кожен по-своєму важливий, етапний, багатозначний. Сотні і тисячі організованого членства підсумовували на цих з'їздах свою працю і накресливали пляни на майбутнє. Так, державницька думка росте і треба вірити у вирішальну годину дасть свої наслідки.

В липні 1950 року багатообставленим з'їздом на фермі заслуженого гетьманця В. Босого підводив підсумки своєї праці СГДК. Канада — домініон королівської Англії. Тут особливо глибоко в свідомості канадійців українського походження живе Гетьманська Ідея. Чверть століття живе і розвивається в Канаді Гетьманський Рух. „Український Робітник” — єдиний тижневик у Східній Канаді ось уже скоро святкуватиме 20 річній ювілей! Канада була, є і залишиться фортецею Гетьманських Ідей аж до часу, коли на Рідних Землях постане Українська Гетьманська Держава. Під теперішню пору СГДК під проводом Головного Обозного п. Стуса твердо крокує вперед традиційним гетьманським шляхом.

З'єдинені Держави Америки. Тут понад 10 років тому потужно розгорнувся був Гетьманський Рух. Тисячі американців українського походження належали до Гетьманської Організації. В організацію входили окремо жіночі відділи і відділи молоді. Власні дома, ферми, клуби і навіть літаки мала Гетьманська Організація в Америці. Це була найсильніша українська організація... Друга світова війна Гетьманський Рух в цій країні зламала. Стан бездіяльності тривав кілька літ і ось в 1948 році, в Дітроїті, Гетьманці першими заходжються до відновлення своєї праці. В листопаді цього року було отримано новий чартер і нову організаційну назву: „Українська Гетьманська Організація в Америці”. З того часу Гетьманський Рух в Америці блискавично росте. В вересні 1950 року відбувається перший по війні з'їзд, на якому були репрезентовані організації з усіх головніших міст Америки. Тепер УГО на повному ході своєї організаційної і ідейної праці.

В грудні 1950 року в Німеччині в Новому Ульмі відбувся з'їзд СГД Німеччини і Австрії. На з'їзді були делегати від усіх головніших осередків СГД обох названих країн. З'їзд пройшов у виключній атмосфері ділового напруження. Центральним питанням з'їзду було заслухання і обговорення програмової доповіді проф. В. Гришка — „Позиції, перспективи і завдання Гетьманського Руху”. Доповідь проф. Гришка — це новий вклад в теорію і практику Гетьманського Руху. Широта проблем, ясність і конкретність постановки питань, вичерпуюча всебічність — риси, що характеризують працю проф. Гришка. Можна тільки побажати, щоб ця доповідь якнайскорше була видрукувана окремою брошурою і стала надбанням якнайширших кіл нашого народу на вигнанні. Не зважаючи на масовий виїзд українців з Німеччини і Австрії, Гетьманська Організація в цих краях не має наміру згортати свою роботу. Навпаки, як довідуємося, Гетьманський Рух тут ще посилюється. „Ранок” — тижневик СГД Німеччини почав виходити вдвоє збільшеним форматом.

Нарешті в лютому 1951 року в м. Дерби відбувся з'їзд СГД Англії. Так само, як і з'їзд Німеччини і Австрії, з'їзд в Англії — це заслухання і схвалення програмових доповідей, які мають бути дороговказом для всіх гетьманців-державників у різних краях їхнього розселення. На особливу увагу заслуговують реферати: „Гетьманський Рух у світлі внутрі-української ситуації та світових подій”, що його виголосив полк. Р. Долинський та „Стан гетьманської преси під кутом зору загально-української преси” — доп. Я. Зінченко та ухвали по них. Як і щодо доповіді проф. Гришка, є побажанням, щоб ці дві доповіді знайшли якнайширше розповсюдження серед українців у всьому світі.

Чотири з'їзди — чотири демонстрації потужного росту і розвитку української державницької ідеології у найвідповідальнішу добу нашої історії.

М. Дель.

ОРИЄНТОВНИЙ ЗМІСТ ЧИСЛА 2-го
КВАРТАЛЬНИКА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“:

- М. Никорович: Др. Осип Назарук про Українську Гетьманську Ідею і Рід Гетьманський Скоропадських.
М. Базілевський: Українська Молодь у світлі державницьких ідеалів.
В. Липинський: Назви „Русь“ і „Україна“ та їх історичне значення.
В. Євтимович: Гетьманська традиція в Суботіві.
Б. Гомзин: Письменник Спиридон Черкасенко.
Л. Нигрицький: Большевицький раціоналізм в українській літературі.
В. Державин: Осяги і хиби журналу „Кнів“.

ВІД РЕДАКЦІЇ

З причин від редакції незалежних це число „Державницької Думки“ виходить у зменшеному розмірі супроти запланованого. Ряд статей і матеріалів, що мали бути вміщеними в 1-ому числі, перенесено до другого. У звязку з цим у Високоповажаних Авторів редакція просить вибачення. Відповідно до зменшення розмірів числа знижується і його ціна.

ВІД ВИДАВНИЦТВА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“

Видавництво „Державницька Думка“ оцим складає щирю подяку нижчепоіменованим особам, що своїми добровільними датками на пресовий фонд „Державницької Думки“ в значній мірі уможливили вихід у світ цього числа:

Волчанський Василь	\$25.00
Дикан Ілля	25.00
Баланецький Юліян	20.00
Бачинський Володимир	20.00
Заборський Микола	20.00
Лотоцький Володимир	20.00
Никорович Михайло	20.00
Бугайський Василь	10.00
Винярський Євген	10.00
Сеник Микола	10.00
Чума Володимир	10.00
Циган Василь	10.00
Коцюбинський В.	5.00

Збір добровільних датків на пресовий фонд „Д. Д.“ триває.

